

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 13.

Tisdagen den 29 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. em.

Justerades protokollen för den 22, 23 och 26 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkareintyg anhålles om ledighet från riksdagsarbetet för tiden 28 okt.—9 nov.

Hanaskog den 28 nov. 1940.

Arvid De Geer.

Att ledamoten av riksdagens första kammare friherre *Arvid De Geer* på grund av febersjukdom är förhindrad deltaga i riksdagens arbete under tiden 28 okt.—9 nov. 1940 intygas.

Kristianstad den 26 okt. 1940.

Ivar Lundius,

leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 126, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 49, angående anordnande av bostäder för viss personal vid Skaraborgs flygflottilj, m. m.

Vid härefter skedd föredragning av ifrågavarande kungl. proposition hänvisades densamma till andra särskilda utskottet.

Föredrogos och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 14, av herr *Björck*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt; och

nr 15, av herr *Linderot*, i samma ämne.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra särskilda utskottets utlåtanden nr 37—41 och tredje särskilda utskottets utlåtande nr 15.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 30 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

*Ang. protokollfö-
rning vid
utrikesnämndens
sammanträden.*

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Lindhagen* till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena riktat en så lydande fråga: »Har 1940 års lagtima riksdags i skrivelse nr 421 gjorda framställning, att Kungl. Maj:t snarast ville fatta beslut om protokollfö-
rning vid utrikesnämndens sammanträden, föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd och, om så är fallet, av vilket innehåll är beslutet?»

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**, som enligt å föredragningslistan gjord anteckning komme att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens berörda fråga erhö-
ll ordet och anförde: Herr talman! Herr Lindhagen har till mig framställt följande frågor:

Har 1940 års lagtima riksdags i skrivelse nr 421 gjorda framställning, att Kungl. Maj:t snarast ville fatta beslut om protokollfö-
rning vid utrikesnämndens sammanträden, föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, och om så är fallet, av vilket innehåll är beslutet?

Med anledning härav får jag meddela att, sedan frågan om protokollfö-
rning förelagts utrikesnämnden vid två olika sammanträden, Kungl. Maj:t den 27 nästlidne september meddelat följande föreskrifter i ämnet:

1. Vid sammanträde med utrikesnämnden skall sekreteraren hos nämnden föra protokoll, upptagande de vid sammanträdet närvarandes namn, överlägg-
ningsämnen samt namn å dem, som yttra sig under överläggningarna.

2. Vad ledamot av nämnden vid överläggningarna yttrat skall tagas till
protokollet, endast då beslut därom fattats av den, som leder förhandlingarna, eller ledamoten själv därom gjort yrkande.

3. Protokollet skall uppläsas av sekreteraren vid nämndens nästa samman-
träde. Nämndens ledamöter hava därvid tillfälle att mot protokollets avfatt-
ning framställa erinringar. Protokollet justeras sedermera av ministern för
utrikes ärendena.

4. Protokollet skall omedelbart efter justeringen överlämnas till utrikes-
departementet för att där förvaras.

Herr **Lindhagen**: Inte jag, men kammaren får vara tacksam för att det över-
huvud taget kommer svar på utrikespolitiska frågor och interpellationer, som
blivit beviljade. Detta händer numera sällan, och svaret i dag är således ett
lysande undantag, om jag så får uttrycka mig, ehuru regeringen förklarat sig
villig att nästa onsdag alltid svara på frågor.

Vad beträffar svarets innehåll är det ju inte sådant, som vi fredsaktivister
tänkt oss detsamma. Det beror nu på den som »leder förhandlingarna», om
vad som har yttrats skall tagas till protokollet. Vi vilja inte veta av några
ledare i sådana här frågor, utan det skall vara klart, att det för samtid och
eftervärld är av betydelse att just utrikesnämndens protokoll innehålla upp-
lysningar. Därför måste det finnas positiva och obligatoriska föreskrifter, att
allt som förekommer skall i sin helhet föras till protokollet.

Ang. protokollföring vid utrikesnämndens sammanträden. (Forts.)

Det finns nu även ett annat undantag medgivet, vilket väl är lika obehörigt och lemlästat, åtminstone i en demokrati och för övrigt i strid med god ordning i allmänhet, så vitt jag förstår. Det har medgivits, att om någon medlem i nämnden haft ett yttrande, äger han i nåder att få det till protokollet. Det är väl då så mycket större skäl, att samtid och eftervärld få veta även vad övriga medlemmar, som haft ordet, förmenat.

Emellertid, *all* vår början bliver tydligen svår, men bättre går det väl år från år. I tidernas fullbordan bli säkerligen förenämnda primitiva stadganden på en självklar väg uppmärksammat och avskaffat.

I varje fall kommer det att ske i samband med avskaffande av utrikesutskottets andra ansikte, som kallas för utrikesnämnden. Då omsider få vi väl även grundlagsfästa föreskrifter om protokollföring av allt vad som förekommer i utrikesutskottet. Om dettas ofta påkallade protokollsfröning ha vi ännu ej fått till synes ens något initiativ ovanifrån.

I förhoppning om att en rimlig ordning på förevarande område genombryter den åldrade diplomatiska sekretessen i framtiden — en sen framtid kanske, men dock någon gång — ber jag att till och med få tacka utrikesministern för att han i dag åtminstone uppfyllt ett statsråds förpliktelse, nämligen att besvara beviljade interpellationer och enkla frågor icke blott i bisaker utan även i en huvudsak.

Med stöd av § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr Nordenson till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställt följande frågor: »Vilka skäl ha föranlett statsrådet att vid de senast vidtagna anordningarna för saluförande av margarin frånga det system, som av statens livsmedelskommission förordades i våras och som återgives i Kungl. Maj:ts proposition nr 276 till årets lagtima riksdag och där betecknats som system III?»

Ang. systemet för saluförande av margarin.

Avser statsrådet att även i fortsättningen förbehålla margarin endast åt de befolkningsgrupper, som erhålla så kallade rabattkort, och sålunda undanhålla alla övriga konsumenter tillgång till detta billigare matfett?»

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet Eriksson, som enligt vad å föredragningslistan angivits komme att vid detta sammanträde besvara nämnda frågor och nu yttrade: Herr talman! Herr Nordenson har frågat mig:

1) vilka skäl som föranlett mig att vid de senast vidtagna anordningarna för saluförande av margarin frånga det system, som av statens livsmedelskommission förordades i våras och som återgives i Kungl. Maj:ts proposition nr 276 till årets lagtima riksdag och där betecknats som system III; och

2) om jag avser att även i fortsättningen förbehålla margarin endast åt de befolkningsgrupper, som erhålla s. k. rabattkort, och sålunda undanhålla alla övriga konsumenter tillgång till detta billigare matfett.

Det system för reglering av matfettsförsörjningen, som statens livsmedelskommission framlade i våras och som herr Nordenson hänvisar till, byggde på principen att smör och margarin skulle förekomma jämsides med varandra i fria marknaden och att avsättningen av de båda varuslagen skulle regleras genom lämpligt avvägda priser. För att bereda de mindre bemedlade tillfälle att i skälig omfattning tillgodose sitt matfettsbehov skulle vidare till dem utdelas rabattkort att gälla vid inköp av såväl smör som margarin.

Som alla veta har under sommaren, då smörproduktionen varit tillräcklig för att tillgodose hela matfettsbehovet i landet, tillverkningen av hushållsmar-

Ang. systemet för saluförande av margarin. (Forts.)
garin varit inställd i syfte att spara på inom landet befintliga margarinråvaror.

Sedan tillförseln av smör minskats så att den icke längre motsvarade efterfrågan på matfett, föreslog livsmedelskommissionen regeringen, att försäljningen av hushållsmargarin skulle omedelbart återupptagas, och kommissionen förordade därvid, att matfettsförsörjningen skulle regleras i enlighet med det system som nyss nämnts, d. v. s. att margarin skulle få försälas även i fria marknaden. Regeringen biträdde förslaget om margarinförsäljningens omedelbara återupptagande, men lämnade samtidigt kommissionen det direktivet, att margarin borde tillsvidare utlämnas endast till innehavare av rabattkort. Till grund för denna ståndpunkt lågo följande överväganden.

När man i våras behandlade frågan om vår matfettsförsörjning, utgick man från att tillgången på inhemskt foder skulle bli av normal storlek. Den befarade minskningen av mjölkproduktionen beräknades komma att helt härleda sig av minskad tillförsel av utländskt foder. Situationen är nu en annan. För närvarande nödgas man räkna med en väsentlig minskning i tillgången på inhemskt foder under innevarande konsumtionsår. Som följd därav måste man utgå från att mjölkproduktionen och därmed även smörtillverkningen kommer att kraftigt nedgå. Under sådana förhållanden är det ännu mera än förut av vikt, att en sträng hushållning genomföres beträffande våra tillgångar av margarinråvaror. Syftet med margarinets tillhandahållande nu måste vara att utfylla det knappa utbudet av smör, så att matfettsförsörjningen i dess helhet kommer upp till den nivå vi med hänsyn till våra tillgångar anse oss ha råd att hålla. Genom att margarin utlämnades endast till innehavare av rabattkort ställdes margarinförsäljningen helt under det allmännas kontroll samtidigt som tillgången på smör i fria marknaden komme att ökas i den mån innehavarna av rabattkort överginge till att köpa margarin i stället för smör. Det visade sig emellertid snabbt, att man inom regeringen så till vida bedömt läget fel som rabattkortsinnehavarna med de priser som gällde för margarin respektive rabatterat smör icke övergingo från smör till margarin i någon större omfattning, och att således den lättnad på smörmarknaden som varit åsyftad med margarinets tillhandahållande åt rabattkortsinnehavarna icke vanns. Regeringen lämnade då kommissionen det direktivet, att margarin borde utsläppas även i den fria marknaden.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Vad den senare av mina frågor beträffar, har den ju fått ett mycket klart svar redan tidigare genom regeringens beslut att frigiva margarinet även till försäljning utan rabattkort.

Vad den första frågan beträffar, har den debatterats så livligt i pressen, att jag här inte skall ingå på någon mera omständlig diskussion av densamma, men jag vill göra ett par randanmärkningar. Jag vill då först understryka, att vad som vällat särskilt stora svårigheter är att tillverkningen av margarinet från fabrikenas sida var planlagd med hänsyn till att margarinet skulle få säljas fritt. Det är ju självklart, att igångsättandet av margarintillverkningen endast kunde ske efter samråd mellan margarinfabrikanterna och livsmedelskommissionen. Därvid förutsattes hela tiden även en viss fri avsättning, och man försökte bedöma efterfrågan med hänsyn härtill, vilket ledde till igångsättande av tillverkningen på relativt stor basis, varemot man, i händelse man från början vetat att margarinet endast skulle säljas på rabattkort, naturligtvis kunnat inskränka tillverkningen i hög grad. Beslutet måste därför för självfallet medföra oro och slitningar.

Sedan vill jag särskilt understryka en annan sak. Utdelningen av rabatt-

Ang. systemet för saluförande av margarin. (Forts.)

korten grundar sig ju på ett inkomststreck: rabattkortet tilldelas som bekant endast barnrika familjer med beskattningsbar inkomst under 1,500 kronor. Det är självfallet, att en sådan gränsdragning är mycket schablonmässig, och det måste finnas många fall av barnrika familjer med inkomst strax över detta streck, som äro i stort behov av en hjälp och för vilka frånvaron av denna förmån måste kännas mycket betungande. Det betänkliga med den åtgärd, som Kungl. Maj:t först vidtog, är, att man därmed har skärpt motsättningen mellan de kategorier som fått rabattkort och de som icke blivit gynnade. Det är uppenbart att regeringen därvid bland annat letts av den mycket behjärtansvärda bevekelsegrunden, att de minst bemedlade under alla förhållanden skulle kunna få tillgång till matfett, därest smöret skulle tryta. Samtidigt har man emellertid också sänkt priset, så att de haft tillgång till matfett till ett pris, som låg 30 öre under det tidigare. Det billiga margarinet kom nämligen ned i 2.10 kronor. Men med denna åtgärd ställdes övriga kategorier i en ytterligare försämrad ställning. Det är inte bara det, att de riskera att inte få tillgång till matfett, därest smöret skulle tryta, utan dessutom få de priset på sitt matfett höjt med ytterligare 30 öre, nämligen till 4 kronor, i det närmaste dubbla priset på det billiga margarinet. Detta måste naturligtvis vara en mycket betungande sak för hushåll, som redan förut äro pressade av kris-tiden.

Till sist vill jag understryka, att i ett fall som detta är det angeläget, att regeringen icke utan synnerligt starka skäl frångår den ståndpunkt, som intagits av den för prisregleringen ansvariga myndigheten, i detta fall livs-medelskommissionen. Sådana avvikelser måste naturligtvis vålla mycket stora svårigheter och slitningar, och inte minst äro de ägnade att skapa en oberättigad misstro mot denna institution. Jag vill betona, att det är ytterligt angeläget, att dessa kristidsinstitutioner icke på något vis berövas det förtroende, som de så väl behöva i sitt synnerligen ömtåliga arbete.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med hänvisning till närslutna läkareintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagen till stundande 5 november.

Stockholm den 28 oktober 1940.

Gottfr. Karlsson.

Riksdagsmannen herr *Gottfrid Karlsson*, Gillberga, vårdas å härvarande öronavdelning sedan den 26 oktober för öronåkomma och är av denna anledning oförmögen till arbete från och med sagda datum till och med den 5 november 1940.

Karolinska sjukhuset den 28 oktober 1940.

F. Hagerman,
leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppställningen av avlöningsstaterna för allmänna civilförvaltningens myndigheter, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förvärv
av vattenrätt
i Tänn-
forsen.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 46, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 4 oktober 1940, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t godkänna två i statsrådsprotokollet omnämnda avtal med därtill hörande tilläggsavtal avseende förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem, dels ock medgiva, att av anslaget till statens vattenfallsverk för inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar finge för gäldande av de i avtalen överenskomna ersättningarna tagas i anspråk ett belopp av 104,000 kronor.

Ifrågavarande avtal hade träffats mellan vattenfallsstyrelsen samt fru Ellen Lithander och advokaten Erik Selander.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»I likhet med departementschefen finner utskottet ur skilda synpunkter önskvärt, att staten förvärvar den ifrågasatta vattenrätten i Tännforsen.

Beträffande de föreliggande avtalen hava inom utskottet yppats betänkligheter med avseende å den fru Lithander medgivna rätten att under trettio år framåt få ekonomiskt utnyttja fallet såsom turistattraktion och uppföra för ändamålet erforderliga byggnader och andra anordningar. På grund av vad departementschefen härutinnan anfört och utskottet i övrigt inhämtat har utskottet likväl ansett sig böra tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt utskottets uppfattning kan det emellertid ifrågasättas, huruvida icke utövädet av den fru Lithander tillerkända rätten att uppföra byggnader eller andra anordningar för turiständamål bör göras beroende av att överenskomelse därom kan träffas med Jämtlands turistförening, som är ägare till de nu befintliga byggnaderna vid fallet ävensom den därtill ledande tillfartsvägen från allmänna landsvägen. Innan avtalen av Kungl. Maj:t definitivt godkännas, synes det utskottet därför böra övervägas, huruvida icke en komplettering i nu nämnda hänseende bör komma till stånd.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att med beaktande av vad utskottet ovan anfört godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 4 oktober 1940 omförmälda två avtalen med därtill hörande tilläggsavtal, avseende förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem;

b) medgiva, att av anslaget till statens vattenfallsverk för inköp av vattenfall och fastigheter samt utförande av nyanläggningar må för gäldande av de i avtalen överenskomna ersättningarna tagas i anspråk ett belopp av 104,000 kronor.»

Herr Nisser: Herr talman! När frågan om förvärv av en stor del av Tännforsen första gången var uppe, gällde det svenska turistföreningen. Det pris, som då åsattes, var betydligt lägre än nu, och det torde väl kanske ha varit möjligt även för staten att vid det tillfället förvärva andelarna för ungefär halva den kostnad som nu avses. Men sedan dess har värdet å vattenkraften avsevärt stigit, och jag har ingenting emot att det nu ifrågasatta förvärvet kommer till stånd. Det är formen för förvärvet, som jag anser kräver vissa erinringar.

Vattenfallsstyrelsen säger själv i sitt uttalande, att fallet med all sannolikhet icke kommer att utbyggas förr än om några decennier. Man vet inte hur lång tid det kan dröja, innan fallet kommer att byggas ut, men dröjer det några decennier, kommer köpeskillingen med ränta på ränta att stiga till det

Ang. förvärv av vattenrätt i Tännforsen. (Forts.)

dubbla, kanske till det tre- eller fyrdubbla. Priset per naturhästkraft blir då mycket högt. Men härtill kommer en annan synpunkt, och det är att förvärvet icke endast gäller utnyttjandet av vattenfallet, utan även att bevara fallets värde ur naturskönhetssynpunkt. Detta innebär således, att när utbyggandet en gång kommer till stånd, skall inte hela vattenkraften tagas ut, utan endast en viss del. Då kommer alltså priset på naturhästkraft i den del som skall användas för kraftalstring att bli ännu mycket högre.

Jag anser, att det hade varit riktigare, att inte hela detta belopp hade tagits ur anslaget till statens vattenfallsverk utan endast så stor del som avser den vattenmängd, som skall utbyggas i kraftstation. Det torde för vattenfallsstyrelsen bli ganska svårt att, när kraftverket en gång är utbyggt, åstadkomma en tillfredsställande förräntning, då styrelsen måste betala även för den del av fallet, som styrelsen icke kommer att utnyttja. Jag har velat göra denna erinran redan nu, så att man inte ställer det kravet på vattenfallsstyrelsen i en framtid, att den skall förränta hela det nu i fallet nedlagda kapitalet, utan endast den del som belöper sig på kraftalstring.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Jag är i mycket förekommen av den föregående talaren. Jag har inte heller tänkt att ställa något yrkande, men jag har ansett det vara nödvändigt att göra några anmärkningar till denna märkliga affär. Den är inte särskilt tilltalande.

Det är riktigt, som det nyss anförts, att det ännu för några år sedan fanns möjlighet för turistföreningen att förvärva vattenrätten i Tännforsen till ett betydligt lägre pris än det som nu är i fråga, och om man till det lägger förmånen för säljaren att få ekonomiskt utnyttja området för turiständamål i trettio år, så blir det en kolossal köpeskillning, fallet har stegrats i värde på ett otroligt sätt under några få år. Det är enligt min mening mycket beklagligt, att inte turistföreningen kom att förvärva fallet, ty meningen är ju ändå, att fallet under åtskillig tid, under decennier, skall få behålla sitt skönhetsvärde och icke utbyggas, och då hade det naturligtvis varit allra rimligast att turistföreningen haft det, så mycket mer som turistföreningen anlagt väg dit, uppfört byggnad o. s. v.

Nu är det ju ingenting att göra åt den saken, men vi som känna de lokala förhållandena tycka att det är litet hårt, att man skall göra affären på ett för dem, som nu besitta vattenrätten, så utomordentligt förmånligt sätt, under det att de ideella intressena bli skjutna åt sidan. Jag skall inte orda vidare i den saken, men jag finner det angeläget att med all kraft understryka utskottets uttalande, att före det definitiva godkännandet av avtalet bör rätten för fru Lithander att i trettio år utnyttja fallet för turiständamål göras till föremål för omprövning så tillvida, att man söker göra den beroende, som utskottet säger, av att en överenskommelse kan träffas med Jämtlands turistförening, som ägare till vägen och byggnaderna, så att föreningen inte blir helt ställd åt sidan.

Det är ju litet besynnerligt, att sedan en ideell organisation som turistföreningen byggt väg och uppfört en byggnad vid fallet, så etablerar sig privatintresset där i kraft av äganderätten till marken och upptar avgift, och att detta intresse enligt det föreliggande förslaget också skall ha rättighet att uppföra byggnader och andra anordningar på området. Det har nämligen gjorts ett förtydligande i avtalet med fru Lithander om nyttjanderätten till markområdet, och där står, att hon skall äga denna rätt, under förutsättning bland annat att anordningarna icke göras mera omfattande än de vid Tännforsen redan förefintliga anordningarna av dylikt slag, som ha uppförts av

Ang. förvärv av vattenrätt i Tännforsen. (Forts.)
turistföreningen. Denna formulering tyder på att man kanske har tänkt sig, att de av den ideella organisationen vidtagna anordningarna skulle överlätas åt det enskilda intresset. Det bör icke få ske. Det bör hävdas, att när det gäller denna detalj, får inte Jämtlands turistförening, som nu har övertagit dessa anordningar, sättas åt sidan.

Med dessa erinringar, herr talman, har jag tyvärr inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Sten: Herr talman! Denna proposition har ju givit upphov till blandade känslor även ur andra synpunkter än de som ha anlagts av de båda föregående talarna. Man hajar onekligen till, när vattenfallsstyrelsen talar om Tännforsen som »ett gott vattenfall» ur sina synpunkter. Den som inte närmare har följt utvecklingen på detta område frågar sig verkligen, om vi ha kommit så långt beträffande vilka vattenfall som skola utbyggas, att det på allvar kan vara fråga om att utbygga Tännforsen, låt vara inte ännu på en tid. Om så är förhållandet, tycker man att det skulle vara på hög tid att på det sätt som föreslås i länsarkivariens skrivelse taga upp frågan om att här skapa ett naturreservat. Nu har ju departementschefen visat större förståelse för och större hänsyn till naturskyddssynpunkterna än vattenfallsstyrelsen gjort, och man hade hoppats att utskottet skulle gå vidare på denna väg. Man borde inte behöva vara jämte för att reagera mot tanken på Tännforsens utbyggande; den är väl ändå en ideell nationaltillgång av oskattbart värde för hela vårt land.

Att jag för min del avstod ifrån att väcka någon motion i ärendet beträffande själva ändamålet med förvärvet berodde på en parallell, som jag drog i mitt stilla sinne med vissa markfrågor i Stockholm, som behandlades i riksdagen häromåret. Då var kammarens majoritet, som vi minnas, ganska kall-sinnig. Kanske förstår man nu bättre stockholmarnas synpunkter, om man jämför dessa bägge frågor med varandra.

Om man nu till sist kommer till det resultatet, att det är bäst som sker, alltså att riksdagen beslutar i enlighet med utskottets föreliggande hemställan, så fogas därtill en varm och bestämd förväntan, att, när frågan återkommer till riksdagen, det måtte vara för att besluta om den användning av Tännforsen, som väl vid närmare eftertanke förefaller naturligast för flertalet svenskar, nämligen att reservera den för kommande släkten. Det är endast i en sådan tanke man kan finna någon tröst, som kan motväga det beklämmande intryck man får av de handlingar som nu ha förelagts oss. Det beslut, som riksdagen nu kommer att fatta, lägger ju intet hinder i vägen för naturreservatstanken, utan öppnar tvärtom alla möjligheter för denna. Jag vågar också tro, att både regeringen och utskottet i själ och hjärta omfatta denna tanke.

Herr Linnér: Herr talman! Det ligger för närvarande på Kungl. Maj:ts bord ett betänkande av den s. k. fritidsutredningen angående anskaffande av s. k. fritidsreservat. Bland de subjekt, som skulle kunna förvärva sådana fritidsreservat, äro även upptagna sådana föreningar som turistföreningen. Om man överhuvud taget tänker sig, att detta förslag skall leda till någon förbättring av det svenska folkets möjlighet att använda de naturliga värden, som vårt land så lyckligt äger i tillgång för friluftslivet, så skulle det just vara i ett sådant fall som beträffande Tännforsen. Detta skulle efter min föreställning rent av vara ett skolexempel, där man borde ta till vara en sällsynt lyckligt belägen och sällsynt vacker naturskönhet för att hålla den tillgänglig för mycket, mycket stora grupper av svenska folket.

Ang. förvärv av vattenrätt i Tännforsen. (Forts.)

I fritidsutredningens betänkande framhålles med avsevärd styrka, att man icke endast får betrakta sådana här naturföremål som ekonomiska värden, utan också måste tänka på betydelsen för folket självt av att det genom sådana naturföremål kan få en rekreation, som det annars icke har möjlighet att ernå. Ett så ekonomiskt betonat verk som domänstyrelsen har uttryckligen förklarat, att det väl inser detta. Det är därför ganska beklämmande att i denna proposition denna fråga så svagt beröres. Såvitt jag kan se, har man i verkligheten icke någon säkerhet för att naturskönhetsvärdet blir bevarat i framtiden, om propositionen bifalles.

Propositionens godkännande kommer att också medföra en annan omedelbar olägenhet, och det är den, att turistföreningen kommer i ett mycket ogynnsamt läge. Meningen tycks ju vara, att den nuvarande strandägaren skulle få en ytterligare möjlighet att pressa turistföreningen i en ekonomisk uppgörelse dem emellan. Det hade varit önskvärt, om Kungl. Maj:t i stället hade ställt sig på den andra ståndpunkten och i första rummet tänkt på naturskönhetsvärdet och den institution, som hittills har representerat detta värde, nämligen turistföreningen där uppe.

Från denna utgångspunkt skulle det för mig vara en alldeles naturlig sak att yrka återremiss till utskottet på denna proposition. Tyvärr har riksdagen kommit i ett rent tvångsläge, därför att propositionen är avgiven så sent under riksdagen och utskottsbehandlingen i följd därav har kommit fram till ett utlåtande så sent, att det för närvarande inte finns någon tid att agera. Avtal skall nämligen, enligt vad propositionen innehåller, vara slutet sist den 1 november. Jag måste därför, herr talman, med mycket beklagande förklara, att jag icke kan göra något yrkande utan allenast hemställer till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte med alla de möjligheter, som stå till förfogande i det avtalsläge, vari Kungl. Maj:t själv försatt sig, söka att iakttaga naturskyddsintresset.

Häri instämde herr *Frändén*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Med hänsyn till de farhågor, som under överläggningen ha framkommit beträffande de naturskyddsintressen, vilka uppenbarligen äro till finnandes i denna fråga, ber jag att få yttra något.

Det föreliggande ärendet har under utskottsbehandlingen varit föremål för en mycket omsorgsfull beredning och föredragning från vederbörande myndigheter har ägt rum inför utskottet. Det finns i ärendet inte någon synpunkt, som inte har varit uppmärksammas och debatterad inom utskottet.

Från vattenfallsstyrelsens sida har det under överläggningen i utskottet sagts, att det inte är vattenfallsstyrelsens mening att nu utbygga vattenfallet vid Tännforsen. Styrelsen har träffat ifrågavarande avtal för att säkra statens förvärv av vattenfallet för framtiden, och den har trott att den handlat i statens intresse även med hänsyn till de ur naturskyddssynpunkt framkomna önskemålen, att detta vattenfall med fastigheter komme i statens ägo i stället för i enskild. Jag vill omnämna, vilket har framförts under överläggningen inom utskottet, att den frågan givetvis står öppen, om detta område skall avsåttas som naturpark eller icke, men om vattenfallsstyrelsen mot förmodan, eftersom den ju har sympatier för de naturskyddssynpunkter, som finnas, ändock skulle vilja utbygga vattenfallet, kan detta inte ske utan att riksdagen höres. Det är nämligen riksdagen, som anvisar de för utbyggandet av vattenfallet nödvändiga medlen, och då sådana medel begäras, kommer givetvis genast uppmärksamheten att riktas på frågan ur naturskyddssynpunkt. Jag tror därför att möjligheterna att få dessa synpunkter tillgodosedda i framtiden

Ang. förvärfv av vattenrätt i Tännforsen. (Forts.)
stå fullt och obehindrat öppna och äro lättare att beakta, sedan den ifrågavarande vattenrätten kommit i statens ägo.

Med anledning av de av herr Nisser uttalade betänkligheterna mot att vattenfallsstyrelsen skall förskotta dessa medel utan att få någon ränta på dem, vill jag säga, att det inte är något ovanligt, att vattenfallsstyrelsen med riksdagens bifall köper vattenfall eller delar av vattenfall många år innan de kunna utbyggas. Ty man måste gå till väga på det sättet, om man vill säkra sig vattenrätt för kommande behov.

En fråga, som också har berörts i diskussionen, är den, att Tännforsen kunde ha förvärfvats tidigare för ett lägre pris. Utskottet har även uppmärksammat den frågan, och alla utskottets ledamöter ha haft kännedom om den tidningspolemik, som tidigare förts i detta ärende. Utskottet har införskaffat avskrift av det erbjudande, som säljaren för åtskilliga år sedan gjort till turistföreningen rörande försäljning av området. Enligt vad det inom utskottet upplysts, berodde det då så låga försäljningspriset uppenbarligen på att säljaren vid den tidpunkten handlade under trycket av en rättegång, som troddes skulle gå säljaren emot, men som sedermera lär åtminstone i väsentliga delar vara avgjord till vederbörandes förmån.

Det är klart att den bestämmelse, som avtalet innebär om rätt för säljaren att i visst avseende utnyttja fastigheten under 30 år, kan synas egendomlig och kanske inte så lämplig, men då bör det upplysas, att köpeskillingen skulle ha blivit avsevärt högre därest den ifrågavarande nyttjanderätten skulle ha bortfallit. Man ansåg det i alla fall bättre att omedelbart få ett fast grepp om det hela. Även med denna i avtalet angivna upplåtelseid med nyttjanderätt kan man skydda sig mot alla eventualiteter, d. v. s. att fastigheten kommer i annans ägo, exploateras och utnyttjas på ett annat sätt än om staten får såsom ägare sin hand över den.

I fråga om Jämtlands turistförening och dess byggnader, vilka även omnämnts här i diskussionen, bör det kanske för att förebygga ett missförstånd, som lätt kan uppkomma, omnämnas, att Jämtlands turistförenings byggnader ligga på en annan fastighet, nämligen på en av Jämtlands turistförening själv ägd fastighet, och sålunda inte ligga, efter vad som upplysts, på den fastighet, som staten skall förvärva.

Herr talman! Efter den ingående prövning, som utskottet har ägnat frågan, tror jag inte att farhågorna för framtiden i avseende å naturskyddet behöva vara så stora som här sagts. Utan vi böra även i det avseendet överlämna åt Kungl. Maj:t att vid ärendets slutliga handläggning och prövning tillgodose även dessa synpunkter, vilkas beaktande helt naturligt också ligger bakom utskottets tillstyrkan av propositionen.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Ewerlöf: Herr talman! Jag hör till dem bland kammarens ledamöter, som skulle ha instämt i ett annat yrkande än om bifall till denna proposition, för den händelse tidsfristen för det ifrågavarande avtalets godkännande hade medgivit att ett sålunda framställt yrkande hunnit behandlas.

Om jag är riktigt underrättad har inte bara turistföreningen utan även staten tidigare haft tillfälle att förvärva detta vattenfall för betydligt billigare pris än det nu föreslagna. Det har åtminstone uppgivits för mig att under 1920-talet, när staten inköpte vattenrätten i Storbofallet och i Ristafallet, man tillika var erbjuden vattenrätten i Tännforsen efter samma pris som hade beräknats för dessa båda andra fall, och att det priset skulle ha blivit ännu lägre än det belopp av 25,000 kronor, om vilket det talats, när det gäller turistföreningen. Det har också uppgivits för mig, att man då avstod från att

Ang. förvärv av vattenrätt i Tännforsen. (Forts.)

inköpa Tännforsen därför att man vid det laget räknade med att den allmänna opinionen skulle vara emot ett förvärv av detta fall för vattenkraftens utnyttjande. Man räknade då inte heller med att det skulle vara möjligt att något enskilt intresse skulle kunna uppträda såsom konkurrent i den mån det gällde vattenrätten. När sedan turistföreningen år 1933 fick ett erbjudande att inköpa detta vattenfall med kringliggande område för 25,000 kronor, blev detta erbjudande föremål för övervägande inom föreningen med negativt resultat. Det ligger i själva verket utanför föreningens uppgift att svara för naturskyddet genom att kontant förvärva naturminnesmärken. Man har ju försökt att på annat sätt göra dem tillgängliga. Turistföreningen har anlagt den väg, som leder fram till fallet — det är en väg på 2 å 3 kilometers längd — och har dessutom på ett område alldeles intill fallet uppfört vissa byggnader. Emellertid är turistföreningens numera till Jämtlands turistförening överlåtna område så beläget att man behöver från turistföreningsområdets gräns gå 20 å 30 meter in på fru Lithanders område för att överhuvud taget få se fallet, och det är dessa 20 å 30 meter, som möjliggjort upptagande av entréavgift av de besökande för att de överhuvud taget skola få se en skymt av detta vattenfall. Det är först efter avslutandet av den process, som här omnämnts nyss, som avgift har upptagits för inträde på fru Lithanders område. Det är ju, det måste jag säga, någonting i och för sig ganska upprörande, att man på detta sätt skall beskatta landets invånare för att de skola få se ett av våra vackraste naturminnesmärken. Det är därför också motbjudande, att det avtal, som staten nu ingår, skall vara förknippat med en rätt för den nuvarande ägaren att under 30 år få fortsätta med att på detta sätt taga upp avgifter. Det har här sagts, att det är en prisfråga, ty för den händelse man redan från avtalstidens början skulle ha betagit fru Lithander rätten att taga upp avgift, skulle detta ha inneburit att köpeskillingen blivit väsentligt högre än den nu föreslagna. Det är svårt för den, som inte alls känner till förhandlingsläget, att ha något omdöme i denna sak. Jag vet överhuvud taget inte, vilket annat intresse, som skulle ha kunnat komma emellan. Uppenbarligen har man dock räknat med att det skulle finnas något enskilt intresse, som skulle ha kunnat uppträda såsom konkurrent till staten och att det därför vore bättre, att staten ju förr dess hellre toge hand om området. Är det verkligen möjligt, att ett enskilt intresse kunnat föreligga, som skulle ha varit berett att med hänsyn till värdet av vattenkraften offra ett belopp av den storleksordning, som det här är fråga om? Jag känner, som sagt, inte till den saken och kan därför naturligtvis inte fälla något omdöme därom.

Nu har det sagts, att i och med att vattenfallsstyrelsen förvärvar detta vattenfall, är därmed inte frågan avgjord, hur man skall förhålla sig med det i framtiden, utan den möjligheten står alltså öppna, nämnde utskottets ärade ordförande, att markområdet med tillhörande vattenfall kan komma att bli avsatt såsom naturpark. Ja, man vill ju gärna hoppas att så skall vara förhållandet, men det är ett faktum, att vattenfallsstyrelsen står såsom köpare, och att styrelsen, låt vara på ett återhållet sätt, räknar med möjligheten att kunna uttaga vattenkraften utan att göra alltför stort våld på naturen och således att kunna göra något slags kompromiss mellan naturskyddsintresset och vattenkraftsintresset. Det är ju att hoppas, att det i fortsättningen skall visa sig möjligt för staten att obeskuret tillgodose naturskyddsintresset. Det skulle innebära ett ödslande med våra ideella värden, om man inkräktade på detta vattenfalls skönhet. Vattenkraften är här så pass obetydlig att detta fall, om något, borde få bestå orubbat för framtiden.

Jag kan, herr talman, lika litet som någon av de föregående talarna här framställa något yrkande. Jag vill bara med beklagande understryka det för-

Ang. förvärv av vattenrätt i Tännforsen. (Forts.)
hållandet att man nu skall för 30 år framåt under statens medverkan legalisera ett upptagande av avgift för att allmänheten överhuvud taget skall få se Tännforsen.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in på en diskussion om vad som förekommit i sammanhang med ett erbjudande till turistföreningen att köpa Tännforsen, ej heller om vad som den siste ärade talaren uppgivit skulle ha förekommit i avseende å ett hembjudande till staten. Det sista har jag inte tidigare hört talas om. Man nödgas först och främst ta hänsyn till de faktorer, som föreligga, nämligen att detta vattenfall är i enskild ägo, och vidare att den nuvarande ägaren av huvuddelen av fallet genom domstolsutslag har fått rätt att ta betalt av dem, som önska bese fallet.

Med hänsyn till dessa omständigheter har jag för min del inte kunnat finna annat, än att det vore av stort allmänt intresse, att fallet nu förvärvades av staten. Har staten begått en dumhet en gång, skall man inte göra om den.

Nu föreligger ett tillfälle att förvärva fallet för en med hänsyn till vattenfallsvärdet rimlig kostnad, och på samma gång har man naturligtvis möjlighet att tillgodose naturskyddsintresset på ett helt annat och bättre sätt än om vattenfallet skulle förbli i enskild ägo. Det kan då komma att exploateras, utan att man har tillräcklig möjlighet att kontrollera att naturskyddssynpunkterna tillgodoses.

Den siste ärade talaren var inne på frågan om möjligheten att i framtiden avlösa den nuvarande ägaren från rätten att taga betalt för visningen. Jag kan för min del inte se annat än att den möjligheten finns i full utsträckning. Skulle man ur det allmännas synpunkt önska, att det med den nuvarande ägaren träffas ett avtal av innebörd att, sedan vattenfallet förvärvats av staten, även rätten att ta betalt för visningen därav, skall bortfalla, står säkert en sådan möjlighet till buds. Men att vattenfallsstyrelsen inte har velat sluta ett avtal av sådan innebörd, kan man mycket väl förstå. Det pris, som då skulle ha betingats för fallet, hade blivit mycket högre än det nu begärda, och detta höga pris hade sedan i sin ordning kommit att bli prejudicerande för värdet av åtminstone alla sådana vattenfall, som kunna beräknas utgöra någon turistattraktion och ha något skönhetsvärde. Ur denna synpunkt måste det för vattenfallsstyrelsen vara angeläget att så vitt möjligt hålla köpeskillingen rensad från sådant, som inte direkt har med vattenfallets realvärde att skaffa. Man kan säga att det redan i avtalet ligger ett visst avstående från säljarens sida från rätten att taga betalt för visningen, nämligen efter det att de 30 åren ha utlöpt. Eftersom förslaget ju på sätt och vis innebär en kompromiss mellan vattenfallsstyrelsens strängt affärsmässiga synpunkt och naturskyddssynpunkten, förefaller det som om man på det håll, där man ivrigt förfäktar naturskyddssynpunkten, kunde vara nöjd med det föreliggande förslaget.

Vad angår utskottets uttalande att man bör göra ytterligare försök att med säljaren träffa överenskommelse, som på visst sätt kan tillgodose Jämtlands turistförenings intressen, är jag för min del beredd att göra ett sådant försök. Jag är överhuvud taget beredd att medverka till allt, som kan bevara vattenfallets skönhetsvärde och möjliggöra att det hålles lätt tillgängligt för allmänheten, men däremot ber jag kammaren beakta, att det inte kan vara till någons fördel, allra minst till naturskyddsvännernas fördel, om avtalet skulle förfalla och möjligheten för en exploatering i enskild regi stå öppen, vilket för närvarande är förhållandet.

Ang. förvärv av vattenrätt i Tännforsen. (Forts.)

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Då det använts så starka uttryck, som t. ex. det herr Ewerlöf hade, att det verkade upprörande, att fru Lithander fick upptaga avgift för inträde till detta område, så vill jag bara lämna den upplysningen att även den synpunkten har varit under behandling i utskottet. Det kan vara förklarligt, att man ser saken på det sättet, när man vet, att det i detta land finns en s. k. alle mans rätt, nämligen rätten att gå på annans mark och betrakta naturen och de tillgångar och värden, som naturen bjuder. Men det finns även en annan rätt, som också är laglig, nämligen rätten för en ägare till mark att inhägna sina ägandes marker, vilket ägaren i detta fall har gjort. Ägaren har nämligen inhägnat området i fråga, och det är ganska naturligt, att turisterna hellre betala 50 öre — vilket lär vara avgiften — för att få gå den breda vägen genom en grind i stället för att ta sig över ett stängsel, vilket de lära ha full rättighet att göra, utan att betala avgift, om de så vilja. Nu lär det emellertid vara ganska besvärligt att taga sig över stängslet, ty det lär vara försett med taggtråd överst, och ett sådant stängsel är också tillåtet att använda här i landet. Men det är faktiskt på det sättet att det är tillåtet att inhägna sin mark. Den, som vill ta sig över stängslet utan att göra skada på detsamma, lär äga frihet därtill och behöver då inte betala någon avgift, så att det lagliga i åtgärden med avgift lär, såvitt man kan bedöma, inte kunna bestridas. Vid bedömande om rätten att upptaga avgift bör även uppmärksammas att vissa utgifter för tillsyn och renhållning förefinnas.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande andra särskilda utskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 av vissa ytterligare anslagsmedel för olika försvarsändamål.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 38 under punkten 9 framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond under rubrik marinförvaltningens delfond till Slipar och förvaringshallar för motortorpedbåtar

*Anslag till
slipar för
motortorped-
båtar m. m.*

Anslag till slipar för motortorpedbåtar m. m. (Forts.)
m. m. å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 2,900,000 kronor.

Herr **Boman**: Herr talman! Till denna punkt har utskottet fogat ett uttalande som förtjänar att något uppmärksammas, nämligen »att det enligt utskottets mening hade varit önskvärt om i samband med att för riksdagen framlades förslag till anskaffande av motortorpedbåtar anmälts, att kostnader av betydande storleksordning vore att motse för båtarnas förvaring». Då denna punkt inte är den enda i Kungl. Maj:ts proposition nr 38 som bereder riksdagen en dylik överraskning, bör det vara angeläget att erinra vederbörande militärmyndigheter om riksdagens berättigade anspråk på att så långt möjligt hållas underrättad om vilka ökade kostnader vården av nyanskaffad materiel drar med sig. Att de omfattande nyanskaffningarna av försvarsmateriel dra med sig ökade underhållskostnader är självklart, men här gäller det förvaringshallar, alltså en engångsutgift som bort kunna förutses. Då jag givetvis inte vill anklaga de militära myndigheterna för något medvetet nonchalerande av riksdagen, utan det hela måste tillskrivas det forcerade arbetet inom militärförvaltningarna, kan jag endast uttala den förhoppningen, att sådana här förbiseenden om möjligt undvikas i framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 10—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 50, angående reglering av vissa sjöar inom Indalsälvens regleringsområde.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att andra särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts nu avlämnade proposition nr 50, angående reglering av vissa sjöar inom Indalsälvens regleringsområde, ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att förena sig med första kammaren i detta beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Föredrogos ånyo andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående placering i löneklass av vissa statstjänstemän; samt

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i reglerna för utbetalning av statsbidrag till avlöning åt vissa kommunalt anställda lärare m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo tredje särskilda utskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

Ang. försälj-
ningen av
standardi-
serad mjölk.

Genom en den 4 oktober 1940 dagtecknad, till tredje särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 44, hade Kungl. Maj:t anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 2 mom. och 45 § 2 mom. hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

Det föreliggande förslagets syfte var att, därest en standardisering av konsumtionsmjölken, d. v. s. en allmän nedsättning av fetthalten i densamma, skulle påfordras, detta skulle i den mån Kungl. Maj:t förordnade kunna ske utan att förhållandet skulle behöva angivas vid mjölkens saluhållande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid sin behandling av förevarande proposition, nr 44, funnit anledning till de erinringar mot det genom propositionen framlagda författningsförslaget, som i utskottets yttrande upptagits.

I berörda yttrande hade utskottet uttalat, att utskottet på närmare anförda skäl icke funnit sig böra tillstyrka den i propositionen föreslagna ändringen av hälsovårdsstadgan.

Reservationer hade anförts

dels av herrar *Wistrand, Karl Bodin, John Gustavson, Sten, Holstenson, Ryberg, Larsson* i Hede, *Gardell* och *Hansson* i Vännäsby, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att förklara sig icke hava något att erinra mot de av Kungl. Maj:t ifrågasatta ändringarna i hälsovårdsstadgan;

dels ock av fru *Nordgren*, som ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen förklara, att riksdagen icke hade något att erinra mot ett till nu rådande kristid begränsat förordnande av Kungl. Maj:t av i huvudsak det innehåll, som propositionen avsåge.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Då chefen för socialdepartementet icke kan närvara, skall jag be att få anföra de synpunkter som ha varit avgörande vid framläggandet av denna proposition. Det gäller dels försörjningssynpunkter, dels en prisfråga.

Om man ser denna sak ur försörjningssynpunkt, framgår det redan av propositionen vilka kvantiteter smör eller matfett som kunna tillföras folkhushållet, därest fetthalten i mjölken nedbringas med viss procent. För varje tiondels procents sänkning av fetthalten tillföres folkhushållet, med den produktion vi för närvarande ha, omkring 550 ton smör. Det är givetvis en angelägenhet av största vikt att tillföra folkhushållet erforderlig mängd matfett. Inom utskottet och även på andra håll har det anförts att detta skulle innebära en så stor försämring av varan, att man redan av denna anledning inte vill vara med om förslaget. Det säges till och med i utskottsutlåtandet, att man kan befara hygieniska vådor, som icke få riskeras i fråga om ett så viktigt födoämne som mjölken utgör. Av de undersökningar som gjorts genom livsmedelskommissionens försorg och de resonemang som förts med dem som tekniskt skola svara

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

för denna procedur, har man emellertid fått den uppfattningen att en sådan risk inte behöver förekomma. Det har inte ifrågasatts att proceduren skall företagas annat än i mejerierna och i samband med den behandling som mjölken redan nu undergår. Jag skall ta ett exempel. Om mjölkens fetthalt minskas med 0.4 %, tillföres folkhushållet 2,200 ton smör, och det är väl viktigt att tillse att mängden icke bara av matfett utan även av konsumtionsmjölk blir tillräcklig. För närvarande äro bestämmelserna som bekant olika på olika orter, och det finns samhällen där det är tillåtet att sälja mjölk med en fetthalt till och med understigande 3 %. På förslag av livsmedelskommissionen har regeringen räknat med att icke gå under 3 %, och för att detta skall kunna åstadkommas måste det enligt min mening finnas en latitud av mellan 3 och 3.2 %. Om man alltså tillhandahåller mjölk med en fetthalt icke understigande 3 och icke överstigande 3.2 %, skulle man vid en medelfetthalt på den naturliga mjölken av 3.6 % vinna 2,200 ton matfett, och vid en fetthalt av 4 % ännu mer. Det finns vissa områden i landet där det är tillåtet att sälja mjölk med en fetthalt av under 3 %, men det är självfallet att denna mjölk inte är så värdefull ur närings synpunkt som den som innehåller 3.2 %. Följaktligen är det inte riktigt att den mjölk som har undergått behandling i mejerierna skulle vara mindre värd ur närings synpunkt än naturmjölken som har 2.8 % fetthalt.

Detta var den fråga som berör folkförsörjningen, och jag övergår nu till den viktiga prisfrågan. Priset på konsumtionsmjölk har ju under hela den tid regleringen varat stått i paritet med priset på produktmjölk, och det är ofrånkomligt även i fortsättningen att så sker, om konsumtionsorterna skola tillföras mjölk i tillräcklig utsträckning. Om vi nu på grund av produktionskostnadernas stegring eller det dåliga skörderesultatet eller av andra anledningar finna att vi måste utnyttja alla möjliga resurser för att tillgodose folkhushållet med matfett, kan det befinnas angeläget att medgiva en prisförhöjning på smör. Inte minst med tanke på den svarta marknad som uppstod under förra kriget, som vi alla minnas, är det angeläget att få ett lämpligt avvägt pris för produktmjölken och låta konsumtionsmjölken följa med i denna prishöjning. Men man kan komma till samma resultat utan att höja konsumtionsmjölkpriset och därmed undgå den belastning på folkhushållet som ett stegrat mjölkpris skulle medföra: man kan nämligen företaga den s. k. standardiseringen av mjölken. Jag kan nämna att redan det smörpris som för närvarande gäller borde ha medfört en höjning av priset på konsumtionsmjölk, men genom en överenskomelse med organisationerna på olika områden har en sådan höjning kunnat undvikas. Detta har skett genom att mjölkavgiften för oktober har inhiberats och producenterna alltså befriats från att erlägga den halvöres mjölkavgift som annars skulle gälla för oktober. Härigenom kompenseras någorlunda den till 1.2 öre beräknade höjning i mjölkpriset som motsvarar 30 öres höjning av smörpriset. Om jag inte missminner mig, var det den 18 oktober som smörpriset höjdes, och denna höjning kompenseras ungefär av att mjölkavgiften, ett halvt öre, har borttagits för hela oktober månad, alltså under trettioen dagar. Vi stå följaktligen inför en situation, då priset på konsumtionsmjölken på olika orter måste höjas på grund av redan inträdda förhållanden.

Nu har alltså Kungl. Maj:t, dels ur folkförsörjningssynpunkt och dels för att undvika en alltför stark prisstegring på ett viktigt och även i fortsättningen, efter standardiseringen, närande födoämne, velat utverka riksdagens medgivande att vidtaga dessa åtgärder. Jag vill emellertid påpeka, att om riksdagen anser sig böra följa utskottet och alltså inte går med på dessa bestämmelser, måste en höjning av konsumtionsmjölkpriset på de flesta orter ske, men då har också riksdagen tagit ställning till detta, och riksdagen vet att detta förhållande kommer att inträffa. Jag vill nämna att Kungl. Maj:t har ingenting emot

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

ett bifall till den reservation som är avgiven av fru Nordgren, ty det är ju inte fråga om annat än att reglera dessa förhållanden i den av krisen uppkomna situationen. Då propositionen förbereddes, ansågs det emellertid från socialdepartementets sida att det vore riktigare att skriva om förordningen på det sätt som här har skett, men det är självklart att det räcker med om riksdagen i enlighet med nyss nämnda reservation inskränker det åt Kungl. Maj:t givna bemyndigandet att gälla nu rådande kristid.

Herr Wistrand: Herr talman! Såsom redan framgår av herr statsrådets anförande, hänför sig detta förslag om ändring av hälsovårdsstadgan till den reglering av fettmarknaden som torde bli oundgängligen nödvändig. Nu kan det naturligtvis sägas att det är mycket tråkigt att en reglering av fettmarknaden skall behöva gå ut över mjölken, men det torde knappast finnas någon annan möjlighet att framskaffa de nödvändiga kvantiteterna av matfett. Man får använda alla utvägar, således även denna. Det finns ett franskt ordspråk som säger, att för att göra en omelett måste man krossa ägg, vilket på detta fall kan tillämpas så att vi få ta olägenheten av en lägre fetthalt på mjölken för att kunna åstadkomma tillräckliga kvantiteter matfett. Jag tror att man kan göra detta så mycket hellre som fetthalten för den mjölk som saluföres är mycket olika på olika orter. I Norrland är den hög, och i Skåne är den låg. Under inga omständigheter skulle en standardisering medföra en fetthalt som är lägre än den på vissa orter förekommande, utan snarare tvärtom. Vidare är förhållandet det, att fetthalten på de sista tio åren i hög grad har ökats, vilket innebär, att man nu i stort sett går tillbaka till de förhållanden som voro rådande för omkring tio år sedan.

Den ändring som nu föreslås avser de paragrafer i hälsovårdsstadgan, där det föreskrives att mjölk som hålles till salu ej får vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne, ej heller vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar. Här äro tillagda orden »där ej Konungen annorlunda förordnat». Utskottet har med rätta framhållit att man naturligtvis kan göra en reglering även utan att ändra hälsovårdsstadgan. Skillnaden blir då den att den mjölk som undergår standardisering åsättes en särskild benämning, och att det genom anslag eller på annat sätt tillkännagives vid saluhållningen att den undergått en sådan procedur. Detta är ju en ståndpunkt som formellt och juridiskt torde vara fullkomligt oangriplig. Enligt min mening torde det dock vara ganska klart att en fettreglering inte låter sig genomföras, om man inte lägger i Kungl. Maj:ts hand att välja de vägar som provas vara lättast framkomliga. Om en viss degraderande benämning på mjölken skulle införas — ty i praktiken skulle det givetvis bli en degradering — skulle detta uppamma en hel del osund konkurrens, som skulle lägga hinder i vägen för den reglering som i kristider sådana som denna är mera nödvändig än någonsin. Jag har därför i utskottet ansett mig böra biträda den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen av hälsovårdsstadgan, och jag har gjort det i den uppfattningen, att Kungl. Maj:t, i vars hand saken kommer att ligga, alldeles säkert kommer att handha tillämpningen av de möjligheter som ställas till dess förfogande och den i samband därmed stående regleringen på ett sådant sätt att man säkerligen inte behöver befara några olägenheter för folkhälsan. Jag finner ingen anledning att i detta fall hysa något misstroende mot regeringen, när den har begärt de ändrade bestämmelser som den anser nödvändiga för att regleringen skall kunna genomföras.

Jag skulle därför, herr talman, ha velat yrka bifall till den av nio ledamöter i utskottet avgivna reservationen, men då herr statsrådet nyss meddelade att

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)
han för sin del ansåg sig tillfredsställd med ett bifall till fru Nordgrens reservation, har jag ingen anledning att göra något annat yrkande än om bifall till sistnämnda reservation.

Herr **Gärde**: Herr talman! Det är två särskilda frågor som vi här ha att behandla. Den första frågan är huruvida en standardisering av mjölken är önskvärd ur folkförsörjningssynpunkt. Denna fråga utgör endast en allmän bakgrund till den proposition som här föreligger, och som egentligen rör den andra frågan, nämligen hur en sådan standardisering skall praktiskt kunna genomföras.

Man kunde lätt av herr jordbruksministerns anförande, till vilket jag i många punkter kan ansluta mig, få den uppfattningen att utskottet hade tagit ställning mot standardiseringen såsom sådan. Detta är emellertid icke fallet. Ej heller har Kungl. Maj:t i sin proposition fattat slutgiltig ståndpunkt till frågan, huruvida en standardisering är önskvärd och nödvändig. Utskottet har för sin del framhållit att starka skäl tala för en standardisering av konsumtionsmjölken, men å andra sidan har utskottet också redogjort för de betänkligheter som kunna anföras mot en sådan, nämligen att barn och ungdom härigenom berövas en del av den fettnäring som mjölken innehåller, och att motsvarande tillskott icke med säkerhet kommer dem till godo i form av smörfett. Men utskottet överlämnar till Kungl. Maj:t att avgöra denna fråga på sätt Kungl. Maj:t kan finna ur landets synpunkt gagneligt. Det är alltså inte riktigt, när det här antydes, att utskottsmajoritetens ståndpunkt innebär, att själva standardiseringen såsom en åtgärd i folkförsörjningens intresse skulle ha avvisats. Tvärtom. Utskottet har hållit denna utväg öppen.

Skillnaden ligger däremot i uppfattningen om sättet för denna standardiserings genomförande. Kungl. Maj:t inbjuder i förevarande proposition riksdagen att yttra sig över en ifrågasatt ändring av hälsovårdsstadgans 10 och 45 §§. Dessa paragrafer stadga i sin nuvarande lydelse att mjölk, som hålles till salu, ej får vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne, ej heller vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar, utan att sådant särskilt anges. Nu föreslås det tillägget, »där ej Konungen annorlunda förordnat». Meningen är alltså, att Kungl. Maj:t skall kunna förordna att denna bestämmelse om att mjölken inte får vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar skall upphävas, såtillvida att sådan mjölk skall få försälas utan att förhållandet särskilt anges, med andra ord att vad vi kalla standardiserad mjölk får försälas som helmjölk eller naturmjölk eller vad man vill kalla den, utan att det anges att varan i fråga icke är en ren naturprodukt. Utskottets majoritet har ansett, att en sådan avvikelse från nu gällande bestämmelser medför vådor och framkallar mycket stora betänkligheter.

Bestämmelser av motsvarande innehåll som hälsovårdsstadgans återfinnas också i vår strafflag. 22 kap. 13 § stadgar straff, böter eller fängelse, för den som säljer ont för gott, mångt för omångt eller det, varuti han vet fel vara, utan att sådant uppenbara. Som de ålderdomliga ordalagen ge vid handen, ha vi här att göra med ett i svensk rätt mycket gammalt stadgande. Det fanns i 1734 års lag upptaget i handelsbalken, dit det kanske närmast hör, och det har på denna sin plats under århundraden givit uttryck för vad samhället kräver av förtroende och redbarhet i handel ochandel mellan människorna. Det kan ju vara tveksamt, i vilket förhållande den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten står till detta strafflagens stadgande. Tydligt är, att Kungl. Maj:t icke gärna kan i administrativ ordning — ty här är ju icke fråga om en ändring, som behandlas i lagstiftningsväg, utan om en av Kungl. Maj:t i administrativ ordning begärd fullmakt — rubba de grundsatser som stadgas i all-

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

män lag eller tillämpningen av denna. Frågan har delvis berörts i det yttrande som på sin tid låg till grund för den nuvarande bestämmelsen i hälsovårdsstadgan. De sakkunniga, som sysslade med detta ämne, uttalade i sitt den 1 april 1915 avgivna betänkande, som i denna del finnes återgivet i utskottets utlåtande, efter att ha berört vissa andra spörsmål: »Vad nu är sagt gäller även om man försäljer eller håller till salu mjölk, vilken blivit berövad en avsevärd del av sin fetthalt, utan att nämna något härom. Har man däremot endast avlägsnat en ringa del av mjölkens fetthalt, och vad som i nämnda hänseende återstår icke understiger den fetthalt, mjölk i allmänhet innehåller, så synes det vara ganska tveksamt, huruvida en dylik åtgärd är belagd med straff enligt strafflagen. För att taga ett exempel:» — och här ha vi själva standardiseringen, som alltså redan år 1915 föresvävat — »En person håller till salu mjölk, som oaktat den berövats $\frac{1}{2}$ % fett, likväl innehåller 3.5 % fett. — I regel har den naturliga mjölken en fetthalt av 3 till 3.5 %. — Är nu en sådan person förfallen till straff enligt strafflagen? Svaret på denna fråga torde nog böra bli ja.» Så sade dessa herrar 1915. Jag skall inte gå in på några straffrättsliga funderingar på denna punkt. Jag vill bara säga, att det givetvis är i hög grad betänkligt, om Kungl. Maj:t skulle inbjuda till ett förfarande, som i varje fall tangerar gränserna för strafflagen.

Utskottet framhåller också, att det inte kan finnas något väsentligt hinder mot att genomföra denna standardisering samtidigt som man bibehåller hälsovårdsstadgan i dess nuvarande lydelse. Detta innebär bara, att den ifrågasvarande mjölken åsättes sitt rätta namn, mejerimjölk eller standardmjölk eller något dylikt, och att den, som saluhåller mjölk, icke fritages från sin skyldighet att lämna upplysning om den vara, som köparen vill tillhandla sig. Jag föreställer mig, att den situationen mycket lätt kan inträffa, att en person kommer in i en butik och frågar, om det är standardmjölk den för. »Det har jag ingen skyldighet att upplysa om», svarar säljaren. »Ja, men ni kan väl ändå säga mig, om det är standardmjölk eller inte.» »Nej, det har jag ingen skyldighet att upplysa om.» Jag vill inte beskylla den svenska handelskåren för någonting sådant, men det kan inte fränkommas, att steget är ytterst litet till att säljaren kan komma att svara: »Detta är nymjölk, detta är ostandardiserad mjölk» och ta något öre mer i pris. Köparen får kanske det oaktat standardiserad mjölk, liksom han får betala några ören mer för den. Om man inbjuder till ett uppluckrande av begreppen på detta område, vet man inte vilka konsekvenserna kunna bli. Säljarens skyldighet att sanningsenligt upplysa om den utbudna varans beskaffenhet tillhör dock det viktigaste i handeln och vandeln människorna emellan. Upprätthållandet av en sådan princip är under en kristid till och med viktigare än under normala förhållanden. Det är möjligt, att vi på olika områden bli tvingade att nöja oss med surrogat, vi kanske få nöja oss med papper i skorna i stället för läder, men allmänheten bör ha reda på det, och man bör också ha det förtroendet för allmänheten att den inser allvaret i det läge, i vilket vi ha kommit.

Jag är mycket ledsen, att jag på denna punkt måste gå emot jordbruksministerns förslag, men från mina utgångspunkter och med den principiella syn jag har på dessa frågor, har jag icke kunnat träffa annat val. Jag behjärtar djupt allvaret i det läge, vari våra jordbrukare befinna sig, och jag förstår mycket väl deras krav att för produktionens upprätthållande och för sin egen bärgning få ordentligt pris på sina varor. Jag tror också att alla vi konsumenter förstå, att det ligger i vårt eget intresse att jordbrukets producenter ha en god ekonomi, för att de skola kunna fullgöra den för oss allra viktigaste samhällsuppgiften. Herr jordbruksministern nämnde på tal om prisnivån, att man på detta sätt kunde få en förbättring av 1.5 öre på mjölkpriset. Den svens-

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

ka allmänheten skulle säkerligen betala dessa 1.5 öre, om det erfordras och detta även om det tillkännagives, att mjölken har något lägre fetthalt än man tidigare varit van vid och än vad naturmjölken innehåller. Vi förstå mer än väl, att vi alla måste bära denna tids svårigheter, att bördorna måste läggas på allas skuldror, och det är inte utskottsmajoritetens mening att på denna punkt ge uttryck åt någon mot jordbruksministern avog inställning. Betänkligheterna ligga på det principiella området. Vad utskottet vill slå vakt om är det allmänna förtroendet mellan konsumenter och producenter, själva hörnstenen för all handel ochandel: öppenheten, ärligheten och redbarheten, och det är därför, herr talman, som jag måste yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tamm: Herr talman! Jag kan inte underlåta att börja med att säga, att det lyckligtvis torde vara ganska sällsynt att en kungl. proposition som i detta fall både genom vad den innehåller och vad den icke innehåller knappast möjliggör för den enskilde, i saken oinitierade riksdagsmannen att få full klarhet i vad som egentligen åsyftas. Utanverket förefaller ju enkelt nog. Man förklarar sig eventuellt behöva mera matfett och vill utvinna det genom att skumma ur den bättre konsumtionsmjölken en del av dess fett. All konsumtionsmjölk blir därefter lika dålig eller lika bra, beroende på vilken synvinkel man ser saken ifrån. Detta kallas emellertid på sakkunnigt språk för att standardisera mjölken. För detta ändamål vill man ju, som här av föregående talare anförts, ändra hälsovårdsstadgan. Härigenom skulle Kungl. Maj:t bemyndigas att medgiva mejerierna rätt att företaga denna mjölkförsämringsprocedur och sälja mjölk till allmänheten utan att ens direkt angiva att kvaliteten nedsatts.

Hitintills har varje skumning eller utspädning av helmjölk utan att densamma delgivits kunderna ansetts som en sorts förfalskning. Nu vill man legalisera ett sådant förfarande. För mitt personliga rättsmedvetande verkar detta ganska upprörande. Det hjälper inte, att man till sitt försvar anför att det här nu är fråga om ett regeringspåbud som blir allmänt känt. Allmänheten kommer näppeligen att känna sig tillfreds med detta. Som utskottets ärade ordförande nyss yttrade, kommer dess förtroende att ställas på hårt prov i ett sådant fall. Det är ju inte heller all konsumtionsmjölk som skall separeras. Det är ju endast den som passerar de stora mejerierna; det lär vara ungefär hälften av all i landet producerad mjölk. Resultatet blir naturligtvis därför, att i större utsträckning än för närvarande även verkligen helt oskummad mjölk kommer att från annat håll utbjudas och röna stark efterfrågan. Ett visst kaos måste uppstå på mjölkmarknaden och konsumenterna bli missnöjda och misstänksamma. Den enda sunda och riktiga lösningen är denna: skall en fettförsämring företagas beträffande konsumtionsmjölken, då skall också varan utgivas och säljas för vad den är. I längden bli säkerligen alla parter därmed mest betjänta, och framför allt blir statens egen auktoritet icke i onödan skamfilad. Ärlighet varar längst.

Men så kommer frågan: är det alldeles nödvändigt, och är det klokt att överhuvud taget tillgripa en sådan här standardisering av konsumtionsmjölken? Den frågan beröres ju, som vi redan förut hört, icke direkt i propositionen. Men det är givet att den i detta sammanhang icke kan förbigås. Genom att anföra ett äldre sakkunnigutlåtande söker man emellertid i propositionen hävda, att mjölken icke blir stort sämre genom att man tar bort ur densamma litet fett och att fettet kommer tillbaka i form av smör. Men observera att smöret icke kommer tillbaka till mjölkkonsumenterna, som kanske bäst behöva fett i mjölken, i främsta rummet då barnen. Om det också är rätt, som man söker hävda, att fyraprocentig mjölk, som genom separering nedbragts till trepro-

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

centig, i vissa avseenden är bättre än vanlig treprocentig naturmjölk, så måste man komma ihåg att folk i allmänhet köper mjölken för fettets skull. Annars skulle man ju kunna nöja sig med rena skummjölken, men den är som bekant ganska litet efterfrågad och uppskattad. Den innehåller ju också alla mineralämnen, ehuru fettet är bortseparerat.

Man bör icke heller förbise ett annat förhållande. Statsrådet Pehrsson-Bramstorp berörde, att det på många ställen finnes bestämmelser om en viss fetthalt hos mjölken. Ja, mina herrar, men kom ihåg att det då är fråga om en minimifetthalt, som icke får underskridas. Om Stockholms stad bestämmer att här får icke säljas mjölk som innehåller mindre än 3 procent fett, så betyder det icke att det säljes treprocentig mjölk, utan här i Stockholm har man ju en betydligt större fetthalt på mjölken. Men efter de nya bestämmelserna skulle det stadgas en maximifetthalt som icke får överskridas; man har tagit sikte på att mjölken skulle komma att hålla omkring 3.1 procent.

Något som också är mycket intressant att erfara är att livsmedelssakkunniga, till vilkas blivande utlåtande propositionen ju också hänvisar, enligt vad som meddelats i utskottet bestämt avvisa varje form av konsumtionsmjölkförsämring. Läser man propositionen, kan man få ett motsatt intryck. Även andra näringsfysiologer ha i pressen höjt ett varnande ord i samma riktning.

Sammanfattningsvis skulle jag våga hävda att standardisering av konsumtionsmjölken måste komma att hos allmänheten framkalla stort missnöje och skapa olust och besvärligheter i olika former. Man kan ju peka på att nu i tiotusentals enklare hem husmödrarna söka nedbringa sina hushållskostnader genom att kyla ned helmjölk och sedan ta ut litet kaffegrädde, särskilt då de som inte ha några barn i huset. Det kommer inte att lyckas härnäst! Hur skall man reagera, bland annat inom de stora grupper av arbetare, där man nu så småningom vant sig vid att dricka betydligt mer mjölk än förut, när man både ser och känner hur färg, näringshalt och smak försämrats, vilket säkerligen inte kommer att bli svårt här i Stockholm, där vi verkligen ha en alldeles utmärkt konsumtionsmjölk; den håller sig ju vid en fetthalt av 3.65 procent, vilken skulle komma att sänkas till 3.1 procent, alltså med icke mindre än 0.55 procent? Jag åtminstone skulle märka skillnaden samma morgon jag fick upp mjölken, och jag tror att det är få, som inte skulle komma att göra det.

Jag vill också rikta den frågan till lantbrukarna, som ivra för denna reform: har man verkligen noggrant övervägt saken och t. ex. tänkt på den »good-will», som man nu under åren förskaffat sig bland allmänheten, just därför att man lyckats förbättra mjölkens kvalitet och fetthalt? Här har man lyckats driva upp mjölkkonsumtionen, som har starkt ökat. Är det verkligen klokt att riskera ett bakslag, som torde komma säkert som ett brev på posten? Är det inte också självklart att efter en standardisering kommer försäljningen av oskummad mjölk, alltså ren naturmjölk, att blomstra upp i olika former, genom direkt avhämtning hos producenterna eller med s. k. pytsåkare? Detta kommer att ske vare sig standardiseringen är öppen eller hemlig, det kan man aldrig komma ifrån.

Förslaget om s. k. standardisering lär härstamma från mejeriernas riksförbund, och det positiva intresset för saken på detta håll kan man ju lätt förstå, ty blir det möjligt att sälja delvis avfettad mjölk till samma pris och i samma mängd som naturmjölk med högre fetthalt, så är ju vinsten för dem uppenbar. Denna vinst lär enligt uppgift som lämnats uppgå till icke mindre än cirka 3 miljoner kronor för varje tiondels procent, varmed konsumtionsmjölkens fetthalt nedbringas. En annan fråga är, om det kommer att i längden lyckas.

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

Ett sådant syfte ligger också uppenbarligen bakom propositionens förslag, ehuru ingenting säges därom. Inkomsten på det utseparerade smörfettet är naturligtvis avsedd att komma jordbruket tillgodo, ty någon prissänkning på den försämrade mjölken har tydligen icke ingått i kalkylerna. Jag missunnar ingalunda jordbrukarna detta påbröd — tvärtom! Men jag finner det föga sympatiskt att det skall erhållas liksom på bakvägar och genom direkt varuförsämring. Måste t. ex. bagarbrödet fördyras, kan det ske antingen genom att man gör bullarna mindre eller genom att man höjer priset på bullarna; i båda fallen vet allmänheten vad som sker, och något smussel föreligger icke. Betydligt mera tilltalande än en försämring av mjölkens kvalitet vore att låta priset på den oförfälskade naturprodukten få följa en erforderlig höjning av priset på smör. Det vore enligt min mening renhårigare och skulle säkert av allmänheten föredragas. En talare före mig har också givit uttryck åt denna uppfattning. Man undviker naturligtvis härigenom också den nära till hands liggande frestelsen att vid en ny höjning av smörpriset i all stillhet ånyo sänka konsumtionsmjölkens fetthalt. Hur långt man på den vägen skall komma att gå blir ju en senare fråga, som man inte kan yttra sig om här, men man kan till slut komma ned nästan till skummjölkens nivå. Det är i alla fall enligt mitt förmenande ganska farliga vägar, som man här skulle slå in på.

Så är det en annan sak, som också berörts här förut: vilken garanti har man, när en förändring av fetthalten skall ske på ett sådant finurligt sätt som nu avses, för att vi inte även under normala tider få behålla denna kristidsmjölk? Det är uppenbarligen vad man på vissa håll åsyftar. Flera tidningar, senast Svenska Dagbladet i dag, ha ju på senaste tiden propagerat för lämpligheten av samma förfaringssätt även framdeles, när ändå isen en gång var bruten. Nu framhöll statsrådet Pehrsson-Bramstorp att enligt hans mening behöver den frågan icke upptagas till omprövning, och han ville därför godtaga den av fru Nordgren avgivna reservationen, som pekar hän på att fullmakten för Kungl. Maj:t skulle gälla endast under kristiden. Men har man givit en viss potentat ett finger, tar han lätt hela handen. När man märker, att hela förslaget från början är avsett icke för kristiden utan för normala förhållanden, och när man ser, hur den ena tidningen efter den andra slår in på den tankegången, att få vi bara en gång ned mjölkens fetthalt, skola vi behålla standardiseringen, då blir man misstänksam och ställer sig ännu mera tveksam emot det system som här förordas. På dessa håll resonerar man helt enkelt som så, att då en hel del konsument, t. ex. i det feta Skåne som har den magra mjölken, verkligen aldrig kunna få annat än treprocentig mjölk, varför skola då andra konsument ha det bättre? Ja, det är ju en regel, som vi ha hört, att fattigdomen lär bäras med större jämnmod, om den delas lika av alla, men dithän ha vi kanske inte kommit.

Jag kan inte undgå att bara med något ord bemöta en synpunkt, som också anfördes i Svenska Dagbladet i dag. Man säger ju, att här köpa mejerierna från olika leverantörer olika mjölk med olika fetthalt, och man blandar sedan ihop den. Det är också en sorts mixtum compositum, menar man, som kan jämföras med att man delvis separerar hela bunken, sedan man rört ihop alltsammans. Men det är i alla fall ett argument, som är så svagt och missvisande att det väl knappast behöver bemötas. Här i Stockholm har den där sammanförda mjölken dock för närvarande en fetthalt av i medeltal 3.65 procent. Det är väl en annan sak, om man vill plocka bort ytterligare 0.55 procent. Alltså är det två fullkomligt skilda frågor, och jag tror att det var ganska olyckligt av Svenska Dagbladet att försöka hävda den uppfattning jag här refererat.

Emellertid återstår ett argument, som kanske är det starkaste från anhäng-

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

arna av standardiseringen. Det kan ju med fog anföras att en direkt höjning av priset på konsumtionsmjölk kan komma att inverka på index och sålunda på hela lönesättningen för stora samhällsgrupper enligt nu gällande system. Men detta gäller också t. ex. smöret. Denna synpunkt får enligt mitt förmenande därför icke vara utslagsgivande, särskilt som man i hela lönesättningsfrågan bör kunna ha rätt att i nuvarande allvarliga ekonomiska läge räkna på direkta och större krafttag från regeringens sida.

Men skulle det nu trots allt visa sig vara oundgängligen nödvändigt, främst då naturligtvis ur fettförsörjningssynpunkt, att nedbringa fetthalten i vår konsumtionsmjölk, så får man ju låta betänkligheterna vika. Enligt de uppgifter som lämnats skulle dock dagsläget knappast vara sådant. Jag vill i detta sammanhang bara nämna att man bör läsa de kvantitetsuppgifter, som lämnas i propositionen och som äro mera allmängiltiga, med mycket stor försiktighet samt icke därav draga några direkta slutsatser om resultatet ur fettförsörjningssynpunkt av en standardisering. Det har också klargjorts — detta framhålls även i utskottsutlåtandet — att ett mycket större tillskott till vårt matfett kan vinnas, om t. ex. damerna få försaka sin tjocka grädd på bakelserna och om vi litet var få nöja oss med litet mindre fet ost. Sådana små försakelser kunna endast vara att rekommendera ur olika synpunkter och möta säkerligen inga som helst näringsfysiologiska betänkligheter; snarare tvärtom! Vår konsumtionsmjölk böra vi däremot enligt mitt förmenande i det längsta slå vakt om. Men, jag upprepar, måste man även här ingripa — och sådana förhållanden kunna ju uppstå — då bör man framträda med öppet visir och handla efter klara linjer, som inge förtroende.

Herr talman! Jag ber att alldeles oförbehållsamt få tillstyrka det förslag som framställts av utskottets majoritet.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Det kan naturligtvis inte falla mig in att söka behandla den nu föreliggande frågan ur näringsfysiologiska eller jordbrukspolitiska synpunkter, utan jag har uppkallats endast av de juridiska skäl som framförts mot förslaget dels i utskottsutlåtandet och dels av ett par talesmän för utskottet här. Man har gjort gällande att den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen av hälsovårdsstadgan möjligen skulle kunna komma i kontakt med gällande strafflag, och man har här i kammaren talat om att man genom att bifalla detta förslag skulle göra allvarliga angrepp på den allmänna moralen.

I utskottsutlåtandet har man tagit upp frågan om förhållandet mellan hälsovårdsstadgan och strafflagens bedrägerikapitel, närmare bestämt 22 kap. 13 §, där det stadgas straff för den, som säljer ont för gott, mångt för omänt eller det, vari han vet fel vara, utan att sådant uppenbara. Man har framhållit att denna lagparagraf måste tolkas på det sättet, att om det nu vidtages en förändring i fråga om mjölkens beskaffenhet på ett eller annat sätt, så skulle detta förfaringsätt falla under bestämmelsen i 22 kap. 13 §. Det skulle i varje fall kunna ske, om man tar bort en större del av mjölkens fetthalt. Då det gäller borttagande av en mindre del, har man i utlåtandet uttalat en viss tveksamhet, huruvida förfarandet kommer under bedrägeribestämmelsen, och ansett att man där möjligen får nöja sig med hälsovårdsstadgans straffbestämmelser. Mot denna tolkning av 22 kap. 13 § strafflagen är naturligtvis icke något att säga; den är fullt riktig. Men sedan kommer utskottet och gör det påståendet, att den i propositionen föreslagna ändringen av hälsovårdsstadgan uppenbarligen icke kan inverka på de förutsättningar, under vilka straff kan inträda enligt stadgandet i allmänna strafflagen, och sedan säges

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

att en ändring av hälsovårdsstadgan icke kan ha betydelse i fråga om annat än vad som ligger utanför straffrättsområdet.

Det är där som jag tycker att utskottet i varje fall har uttryckt sig något dunkelt. Om utskottet icke menat något annat än att man icke genom en ändring av hälsovårdsstadgan kan ändra strafflagen, så är det naturligtvis riktigt. Vi kunna icke genom en administrativ författning, alltså genom en av Kungl. Maj:t utfärdad författning, göra några ändringar i en lag som är antagen av Konungen och riksdagen, såsom fallet är med strafflagen. Detta är ju självfallet, men det ser ut som om utskottet skulle mena något mera, nämligen att även om man gör denna ändring i hälsovårdsstadgan, så skulle i alla fall straffbestämmelsen i 22 kap. 13 § strafflagen stå kvar och ha samma effekt som den hade tidigare. Om utskottet menat det, måste jag för min del bestrida att en sådan tolkning är riktig. Straffbestämmelsen står fortfarande kvar, men förutsättningarna för tillämpningen av straffbestämmelsen i ett fall sådant som detta stå icke kvar på samma sätt som förut. För att en människa överhuvud skall kunna straffas för bedrägeri förutsättes nämligen att det föreligger ett bedrägligt uppsåt, alltså ett syfte att, för att använda ett enkelt uttryck, lura en annan människa. Det måste förefinnas ett sådant uppsåt för att överhuvud taget 22 kap. strafflagen, bedrägerikapitlet, skall kunna komma till användning. Om nu Kungl. Maj:t genom en ändring av hälsovårdsstadgan skulle få rätt att förordna, att den mjölk, som går genom mejerierna, icke skall ha mer än så och så stor fetthalt, och Kungl. Maj:t utfärdar en föreskrift om att all mjölk, som säljes genom mejerierna, skall ha en fetthalt av t. ex. 3 procent och mejerierna ställa sig denna Kungl. Maj:ts föreskrift till efterrättelse, så är det väl ändå självfallet att ingen domstol skulle kunna ställa någon till ansvar för att han rättat sig efter Kungl. Maj:ts föreskrift. Tvärtom måste vederbörande göra det, och det kan naturligtvis icke uppkomma något bedrägeriansvar, då det i detta fallet icke finnes något bedrägligt uppsåt. Förhållandet mellan hälsovårdsstadgan och strafflagen blir alltså i detta fall fullt klart, och det är enligt min mening självfallet att straffansvar därvid icke kan ådömas. Jag kan icke heller tro att utskottet har menat något sådant, utan det har väl endast gjort ett allmänt uttalande, men i det sammanhang vari det förekommer kan man lätt få den uppfattningen, att utskottet anser att även efter den föreslagna ändringen av hälsovårdsstadgan straff skulle kunna inträda enligt 22: 13 strafflagen.

Ur rent juridisk synpunkt tror jag alltså icke att man kan göra några erinringar mot det framlagda förslaget. Man har nu emellertid här gått djupare, och man har använt rätt starka ord. Både herr Gärde och herr Tamm ha talat om att ett bifall till förslaget skulle äventyra den öppenhet och ärlighet — jag tror herr Gärde också sade hederlighet — som bör känneteckna vår handel ochandel. Herr Tamm använde också ganska starka ord och antydde till och med, att vi skulle ge oss en viss potentat i våld, om vi gå med på detta förslag. Jag kan inte riktigt förstå talet om att det skulle vara något smussel med detta, att man skulle söka lura svenska folket och alltså ge konsumenterna sämre vara än de ha anledning att räkna med. Det har självfallet icke varit någon avsikt från Kungl. Maj:ts sida att här bedriva något smussel, utan får Kungl. Maj:t detta bemyndigande, kommer det att få till resultat att det utfärdas en bestämmelse, som säger att all mjölk, som säljes genom mejerierna, skall ha den och den fetthalten. Det kan väl inte vara något smussel, och det kan väl egentligen inte vara något som kränker den allmänna moralen, om man öppet och ärligt talar om, att det ur försörjningssynpunkt har befunnits erforderligt att genomföra en standardisering. Vi bry oss inte om att tala om det i varje särskilt fall genom anslag på flaskorna

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

eller genom anslag i mejerierna, utan vi tala om det genom att Kungl. Maj:t helt enkelt föreskriver, att den och den fetthalten skall mjölken innehålla. Jag kan inte komma ifrån att jag tycker att detta tal om smussel och orärlighet o. s. v. är litet väl starka ord, som inte äro berättigade när det gäller detta förslag.

Herr **Brandt**: Herr talman! Ja, det var verkligen av nöden att statsrådet Bergquist kom till jordbruksministerns undsättning, ty jordbruksministerns anförande var mycket svagt. Statsrådet Bergquists däremot var briljant, men det övertygade i varje fall icke mig. Även inom utskottet har ju funnits tillgång till juridisk expertis, jag tänker bland annat på ordföranden herr Gärde. För att bryta udden av utskottets utlåtande — detta är tydligen avsikten — uttalar statsrådet Bergquist den förmodan, att utskottet inte riktigt har menat vad det har sagt. Jag skall då be att få läsa upp ifrågasvarande passus i utskottets utlåtande, ty det är intet tvivel, att utskottet menar vad det där säger, vare sig det är riktigt eller oriktigt, vare sig statsrådet Bergquist eller förra statsrådet Gärdes uppfattning är den riktiga. Utskottet säger: »Det torde böra framhållas, att den i propositionen föreslagna ändringen i hälsovårdsstadgan uppenbarligen icke kan inverka på de förutsättningar, under vilka straff kan inträda enligt det omnämnda stadgandet i allmänna strafflagen.» Det är vår uppfattning. Jag är för min personliga del, och trots vad statsrådet Bergquist gjorde gällande, fullkomligt övertygad om att den allmänna strafflagen fortfarande gäller. Därest en åklagare — ty sådana åklagare finnas i ett land, där lag och rätt fortfarande gäller och där inte åklagarmyndigheten tar order uppifrån — skulle åtala en person för att han salufört mjölk utan att tala om att mjölken är standardiserad, kan det verkligen inträffa, herr statsråd, att det finns en eller annan domare i detta land som skulle döma till straff.

Jag medger självfallet, att det är skillnad om det är en avsevärd mängd fett, som tas bort, eller om det är en mindre mängd. Men det står ändå i hälsovårdsstadgan ett ord, som kan ge en ledning i den fråga det här gäller. Ingen har hittills under debatten berört denna sak. Det står i hälsovårdsstadgans 10 § att mjölk, som hålles till salu, ej får »vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar utan att sådant särskilt anges». Man har alltså att observera, att det står, icke »någon», utan »något». Det gäller alltså här kvantiteten. Även om man tagit bort det allra minsta, har detta varit brottsligt, i varje fall efter hälsovårdsstadgan, och huruvida det är brottsligt efter allmän strafflag, beror på hur domaren uppfattar det.

Statsrådet Bergquist ville naturligtvis bestrida, att talet om smussel i någon mån kunde vara befogat. Men jag ber då att få fråga, om denna ändring inte alls har någon innebörd, som kan ge anledning att misstänka smussel. Ty varför skulle man då inte utan vidare kunna gå med på att låta föreskriften om »särskilt angivande» stå kvar? Det är ingenting annat, som begäres, än att det skall angivas vad som skett. Detta vill man nu taga bort, fastän orden formellt stå kvar, genom tillägget »där ej Konungen annorlunda förordnat».

Tar man således i realiteten bort dessa ord, är det väl också uppenbart, att det finns anledning för allmänheten att tycka, att här föreligger någonting som inte är alldeles riktigt. Såsom utskottets ordförande har erinrat, är det i alla fall — även om strafflagen inte skulle kunna tillämpas, vilket jag tror att den kan — betänkligt att allmänheten skall få den uppfattningen, att man i en mycket väsentlig fråga, där man försökt att på allt sätt skydda redligheten, ändock börjat vidtaga jämkningar. Är det inte något konstigt i att

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

allmänheten den ena dagen skall betrakta ett visst förfaringssätt såsom kriminellt och till och med därom använda uttrycket livsmedelsförfalskning, medan allmänheten dagen efter skall få höra, att det är fullkomligt lagligt och juste? Jag förmodar att statsrådet Bergquist, hur övertygad han än må vara om riktigheten av sin juridiska ståndpunkt, ändå kan medge att det är en ganska betänkelig sak om den allmänna opinionen här kommer att reagera på ett visst sätt och kommer att känna sig osäker, då man från en dag till en annan ändrar dessa bestämmelser.

Detta kan ju mycket väl förhindras, och vi begära ingenting annat än att man låter hälsovårdsstadgan lyda som den lyder. Det kommer icke att förhindra en standardisering av mjölken. Och jag vill understryka, att ingen inom utskottet uttalat sig emot en sådan, även om man framfört vissa betänkligheter. Alltså har Kungl. Maj:t i sin makt att genomföra en standardisering. Och jag ställer än en gång frågan: om man inte åsyftar något smussel, varför kan man inte hålla på den gamla bestämmelsen att det skall angivas vad det är fråga om?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Jag skall med några ord motivera, varför jag inte kunnat biträda det resultat vartill utskottet kommit, och jag har av de anföranden, som här i dag ha hållits, inte blivit övertygad om att jag intagit en felaktig ståndpunkt.

Det är ju med en viss tillfredsställelse man kan konstatera, att två representanter för konsumentintresset här i Stockholm stå på olika linjer — jag räknar nämligen i detta fall herr Tamm som stockholmare. När jag hörde honom och herr Wistrand förfäktat sina ståndpunkter, får jag säga, att jag för min del med tillfredsställelse noterade vad herr Wistrand hade att anföras.

Jag ser denna fråga helt och hållet ur folkförsörjningens synpunkt. Det framgick av herr Tamms anförande, åtminstone av den allra största delen därav, att det inte skulle vara fråga om några risker för vår folkförsörjning, nu närmast vår försörjning med mjölk och matfett. Han gick principiellt emot en standardisering av konsumtionsmjölken. Det var först på allra sista slutet, som han medgav, att om det skulle visa sig alldeles oundgängligen nödvändigt, så finge vi finna oss också i en sådan. Han talade om vådor icke minst för stora grupper av arbetare, som enligt herr Tamms uppfattning mer och mer övergå till att dricka mjölk till maten — om han närmast tänkte på arbetarna här i Stockholm eller inte, skall jag lämna därhän. Herr Gärde, utskottets ärade ordförande, var mest bekymrad för att barnen och ungdomen skulle få en sämre och näringsfattigare mjölk i sin dagliga kost. Men vad som här föreslås skulle ändock icke enbart innebära en försämring av mjölken. Vi veta ju att på många håll i vårt land har mjölken redan nu knappast ens den fetthalt, som den skulle komma att få vid en tilltänkt standardisering. En sådan skulle alltså på dessa platser innebära en förbättring både för barnen och för arbetarna.

Man kan emellertid inte lämna ur räkningen att de arbetargrupper, som herr Tamm ömmar för, också behöva något annat än mjölk. Vi se, hur många det är som äro försedda med smörgåspaket, när de gå till sitt arbete, och som sedan skaffa sig kaffe eller mjölk, och en del begagnar väl andra drycker också, när de äta sin frukost eller sin lunch. Och vi få inte glömma att vi stå inför den risken, kanske snart nog, att inte kunna tillgodose vår matfettförsörjning. Jag tänker på den nedslaktning av mjölkkor, som redan har börjat, fastän kanske ännu i synnerligen liten utsträckning, beroede på att djuren

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

hittills haft tillgång till utgångsbete. Men när de skola ställas in och stallfodras, kommer det att bli en oerhörd nedslaktning. Jag kan ju nämna som exempel från min egen hemtrakt, vilken lyckligtvis inte alls är en sådan trakt, att vi höra till de sämst ställda i landet, att en jordbrukare, som har sex eller sju mjölkkor, får göra sig av med två av dem, och en jordbrukare, som har fyra, får göra sig av med en. Detta är inga överdrifter, utan det finns fog för vad jag nu säger. Jag har själv erfarenhet på grund av min egen lilla djurbesättning, att så ligger saken faktiskt till. Vad detta kommer att innebära för vår mjölkförsörjning och för vår matfettförsörjning fram på vintern behöver man nog inte använda så förfärligt många ord för att klargöra, åtminstone inte för jordbrukarna.

Nu påstår herr Tamm vidare, att genom bifall till regeringsförslaget skulle hederskänslan hos affärsmännen kunna komma att sättas på hårda prov. Om man, säger han, kommer in i en mjölkaffär och frågar, om mjölken, som finns, är standardiserad, så har den som säljer inte någon skyldighet att svara. Och om försäljaren svarar kan han ju säga, att det är helfet mjölk, men sälja standardiserad mjölk i alla fall. Javäl, men vad ha vi för garantier, herr Tamm, emot att man i en affär, där det finns mer än en sorts mjölk att sälja, får köpa såsom helfet mjölk vad som i själva verket är en sämre vara, om den som säljer inte är hederlig eller inte känner något ansvar för det sätt, på vilket han betjänar sina kunder. I det avseendet blir det väl varken bättre eller sämre på grund av en standardisering av mjölken.

Frågan gäller icke, såsom vi redan ha hört, standardisering eller icke standardisering. Riksdagen har icke av regeringen tillfrågats om den saken. Regeringen har icke begärt att riksdagen skall yttra sig över huruvida en sådan åtgärd bör tillgripas eller icke, utan riksdagen skall svara på den frågan, om den vill godkänna en sådan ändring av hälsovårdsstadgan, att regeringen kan påbjuda en standardisering av mjölken utan att detta närmare anges på de ställen, där mjölk hålles till salu. Nu kan man ju vara ganska säker på att ett motsatt tillvägagångssätt, nämligen att standardiseringen särskilt skulle angivas, skulle kunna få den konsekvensen, att en hel del mjölk droges undan mejerihanteringen och mjölkaffärerna och såldes på annat sätt eller behandlades på annat sätt. Och då kan jag inte inse att det syfte skulle kunna vinnas, som utskottet talar om längst ned på sidan 7 i sitt utlåtande, där det heter: »Utskottet vill i detta sammanhang jämväl framhålla, att varje behandling av mjölken, som icke sker under fullt betryggande hygieniska förhållanden, ökar riskerna för infektion och kan medföra nya vådor för varans allmänna hygieniska beskaffenhet.» Detta syfte kommer, menar jag, icke att gagnas, om en stor del av mjölken på grund av dessa omständigheter skulle komma att dragas undan den allmänna kontroll eller den allmänna garanti, som våra mejerier dock utöva och utgöra med nuvarande starkt hävdade hygieniska krav.

Jag har med dessa ord velat motivera varför jag befinner mig bland reserverna. Jag är alldeles säker på att regeringen, som framlagt detta förslag, ganska tydligt ser att vi mer och mer närma oss den tidpunkten, då det föreligger allvarliga vådor för vår mjölkförsörjning och vår matfettförsörjning, icke minst på grund av den klena och i många delar av landet misslyckade skörden.

Jag skall, herr talman, sluta med att yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande av fru Olivia Nordgren. Det är inte den reservation, som jag har undertecknat, men den går ut på detsamma. Vi reserverar hade inte reda på den lilla avvikelse i fråga om yrkandet, som hon funderade på. Om vi hade varit tillsammans, när vi skrev våra reservationer, hade vi säkerligen alla varit på hennes linje. För att det inte skall bli mer än

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)
en reservation, som kommer under omröstning, skall jag be att få ansluta mig till den av fru Olivia Nordgren avgivna reservationen.

Herr von Heland: Herr talman! Jag vill med anledning av ett par anföranden i dagens debatt understryka, att den föreliggande propositionen icke gäller någon jordbruksfråga. Det är i stället en fråga, som konsumenterna böra allvarligt begrunda. Jag vill dessutom understryka, att när det från jordbrukarnas organisationer allt emellanåt kommer påpekanden, så får man inte såsom alltför ofta sker, tyda dem som enbart krassa önskringar från jordbrukarhåll, utan dessa påpekanden äro minst lika ofta beroende på att vi känna vårt stora ansvar för vårt lands livsmedelsförsörjning.

När herr Tamm gör gällande, att läget åtminstone inte ännu är så prekärt, att en sådan åtgärd som den föreslagna skulle behöva vidtagas, är jag inte riktigt överens med honom. Jag kan gärna omtala, att hade vi inte i söndags för åtta dagar sedan fått smör från annat land, så hade vi i Mälarlänerna inte kunnat klara smördistributionen. De jordbrukarorganisationer, framför allt mejeriorganisationer, som nu skola reda upp försörjningsfrågorna, ha redan mötts av mycket stora svårigheter. Och jag ber att få förklara, att vi, som äro de ansvariga i dessa organisationer, måste fritaga oss för ansvaret för hur livsmedelsförsörjningen kan ordnas i framtiden, om man icke i fortsättningen tar mer hänsyn än hittills till de påpekanden, som göras från vårt håll.

För att belysa läget skall jag be att åter få anförda några uppgifter från det område, som jag kanske allra bäst känner till, nämligen Stockholm och den landsort, som Mjölkecentralen här i Stockholm behärskar. Försäljningen inom detta område av smör under en månad, då margarin såldes i normal utsträckning, var 1,285,000 kilogram. När margarinet varit förbjudet, har försäljningen gått upp till 2,201,000 kilo. På grund av den minskade mjölkproduktionen kunna vi redan nu beräkna, att Mjölkecentralen under november månad icke kan producera mer än 228,000 kilo smör. Under september månad fingo vi från utomstående mejerier 158,000 kilo. Huruvida vi med hjälp av mejeriernas riksförening kunna påräkna någon nämnvärd tillförsel utöver dessa 158,000 kilo, är tivelaktigt, ty produktionen har sjunkit högst avsevärt även inom övriga områden, och mejeriorganisationerna där vilja självfallet i första hand tillgodose sina egna områden.

I jämförelse med nyss nämnda smörmängd, 1,285,000 kilo under en månad då margarinet var fritt, skulle vi alltså inom Mjölkecentralens område för kommande månad endast disponera 400,000 kilo. Huruvida någon import från annat land kan göra läget förmånligare, undandrar sig mitt bedömande. Om en standardisering av mjölken genomföres, skulle enligt gjorda beräkningar, därast fetthalten minskas med en procent, varvid försäljningen av kaffebräddde beräknas något öka, inom vårt område kunna disponeras ytterligare 22,600,000 fettenheter eller 272,000 kilo smör, som vi alltså genom denna åtgärd skulle kunna producera ytterligare inom vårt område. — I parentes vill jag nämna, att föreningen omfattar över 22,000 jordbrukare.

Vad jag nu sagt gäller i första hand de områden, där man har de största konsumtionscentra. Av liknande art äro besvärigheterna i Göteborg. Gjorda utredningar visa att den självförsörjning av smör, som lantbrukarnas mjölkcentral där kunnat prestera, ej längre kan bestå, varför betydligt ökad tillförsel från överskottsområden måste tillgripas, om konsumtionen skall kunna upprätthållas.

Jag har vid ett tidigare tillfälle — det var för en vecka sedan här i riksdagen — påpekat att försörjningen av konsumtionsmjölk redan vid ett tillfälle i höst på grund av produktionsminskningen icke fungerat fullt tillfredsställande. Och

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

detta var fallet trots att vi inom Mjölkcentralen i stort sett stoppat ostproduktionen. Vad det betyder att vi stoppa ostproduktionen, kan man ju förstå, om jag säger, att vi under normala år i Mjölkcentralens mejerier producera 26 procent av hela landets produktion.

Vi ha också betydande svårigheter inom vårt område med skummjölken. Våra lantbrukare äro för närvarande förtvivlade över att vi, för att få tillräckligt med konsumtionsmjölk till de stora konsumtionsorterna inom vårt område, måste minska skummjölksåtertagningen. Lantbrukarna förklara helt naturligt, att det måste vara viktigare att de kunna fortsätta att föda upp ungdjur och svin, än att husmödrarna få mjölk i städerna.

Jag kan också meddela att vi den 28 oktober hade ett sammanträde med en samarbetsdelegation, som finns här i Stockholm och som består av Mjölkcentralen jämte de förbundsmejerier, som inom fem närliggande län icke tillhöra Mjölkcentralen. Därvid förklarade ordföranden i Östgötaförbundet, att de inte längre ville skicka någon mjölk till oss här i Stockholm, om de inte finge 21 öre per liter för mjölken, fritt sitt eget mejeri. Detta meddelades alltså vid ett sammanträde den 28 oktober, där vi försökte få dem att öka sina kvantiteter sötmjölk till Stockholm. För närvarande behärska Mjölkcentralens mejerier i Östergötland 55 procent av mjölmängden, medan de utomstående mejerierna behärska 45 procent, och vi ha de senaste dagarna erhållit 250 flaskor om dagen från dessa förbundsmejerier. Nu förklarade de att de ville ha 21 öre för mjölken, i annat fall skulle vi få klara Stockholms mjölkförsörjning själva bäst vi kunde. Det är ju synnerligen tacknämligt att Mjölkcentralen skall få bära hundhuvudet, om vi inte kunna förse mjölkbutikerna här med tillräckliga mängder mjölk, då vi samtidigt ha svårigheter med våra egna jordbrukare, som vilja ha mer skummjölk. Det är härvidlag vidare att märka, att fraktkostnaderna för mjölken på grund av ökat tillförselområde måste bli högre. Det blir från Östergötland 3.2 öre per liter, om man endast tar hänsyn till självkostnadspriset och inte räknar med amorteringskostnader m. m. för bilarna. Grosshandels- och detaljhandelsmarginalen uppgår till 9.3 öre. Herrarna kunna själva lätt räkna ut, hur det ställer sig med priset för Mjölkcentralen om vi i Östergötland skola betala 21 öre för den mjölk, som vi vilja ha hit upp för att fylla konsumtionsbehovet.

Jag har velat nämna detta för att man skall förstå att det redan föreligger stora svårigheter att klara försörjningen med mejerivaror, särskilt smörmarknaden, om man inte på något sätt vill gå till en ökning av margarinproduktionen. Men vi ha tidigare i dag fått höra anledningen till att man för den margarinpolitik, som nu föres.

Jag vill också understryka vad jordbruksministern redan i dag anför, nämligen att det är nödvändigt att man vid försäljning av konsumtionsmjölk får lika bra betalt som om man säljer produktmjölk. Under föregående riksdag anmärkte jag en gång på att vi under en längre tid faktiskt fingo sälja konsumtionsmjölken med förlust, emedan man nekade oss att höja konsumtionsmjölkpriset ens så mycket att vi fingo ut produktmjölkpriset. Jordbruksministern nämnde vidare, att det föreligger en överenskommelse om att vi inte skola höja konsumtionsmjölkpriset, just i avvaktan på att få besked om huru nu behandlade fråga avgöres. Men det är alldeles givet, att vi helt enkelt inte kunna underlåta att höja konsumtionsmjölkpriset, om icke några andra tillfredsställande åtgärder vidtagas. Vi måste ha minst samma betalning för konsumtionsmjölken som vi få för produktmjölken, och detta faktum belyste jag nyss, när jag redogjorde för svårigheterna att få tillräckligt med mjölk till Stockholm.

Nu har här sagts att man skulle gå ett slags kompromissväg genom att taga den reservation, som direkt förklarar, att den föreslagna åtgärden endast

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

är en åtgärd under krisen. Jag skall fortfarande underlåta att resa några invändningar vare sig man vill gå den ena vägen eller den andra, ty detta är, som jag redan sagt, i det läge som nu är för handen en konsumentfråga. Det är en jordbruksfråga endast i ytterst liten omfattning, och jag kommer nu till den sidan av saken. Det är nämligen så, att våra jordbrukare inte få mer betalt för mjölken om den innehåller 3.64 procent fett, som den gör i Stockholm, än om den innehåller 3.3 procent, som den gör i Malmö. Och uppe i Norrland äro jordbrukarna i ett ännu sämre läge. Ju fetare konsumtionsmjölk jordbrukarna ha, i desto sämre ställning stå de i jämförelse med dem, som ha den magraste mjölken att sälja, ty de få inte mera betalt för det. Det är därför jag har det önskemålet, att vilken väg riksdagen än går, man åtminstone skulle kunna låta livsmedelskommissionen få överväga, huruvida det inte är berättigat att den, som har fetare mjölk, får höja konsumtionsmjölkpriset — med andra ord får betalt för den bättre kvalitet, som den fetare mjölken representerar. Det skulle innebära att vi här i Stockholm, som hålla en fetthalt på mjölken av 3.64 procent, egentligen skulle ha 1.4 öre mer betalt netto för vår mjölk än skåningarna nere i Malmö.

Jag har tagit upp detta spörsmål, emedan vi inom våra organisationer inte kunna handla fritt. Det är statsmakterna och livsmedelskommissionen, som så gott som helt och hållet bestämma, huru vi få göra, vilka priser vi få taga ut o. s. v.

För övrigt måste jag också bekänna, att jag inte riktigt förstår att uppskat- ta det där talet om kvalitetsförsämring. Jag roade mig i går med att se efter på Mjölkecentralen, huru fetthalten i mjölken har förändrats genom tiderna. Jag kan nämna att år 1914, då det förra kriget utbröt, var konsumtionsmjölkens fetthalt i Stockholm 3.25 procent. Kan man verkligen säga, att man tyckte att mjölken var så mycket sämre då än vad den nu är, då den innehåller 3.64 procent? Jag är glad över att man uttrycker sin belåtenhet med mjölken i Stockholm, och jag vet också att den är mycket god, men jag tror inte att det skulle inverka så mycket på smaken, om man sänkte fetthalten något. Jag upprepar, att detta är en konsumentfråga. Men nog kunde det vara så, att om man ville ha den fetare mjölken, så borde man också betala något mera för att få den.

Herr talman! Det är egentligen endast i ett enda avseende, som jag här skulle vilja uttala en direkt åsikt, och det sammanhänger med den omständigheten, att man endast talat om att standardisera mejerimjölken. Jag ber att på det kraftigaste få protestera mot att man vidtar en sådan åtgärd som att gå till en standardisering av enbart mejerimjölken. Det kommer att vålla mycket otrevnad, och det kommer att få mycket besvärliga följder för hela konsumtionsmjölkmarknaden. Det går inte an att där föra olika typer av mjölk och rekommendera den ena eller den andra. Detta vill åtminstone jag protestera mot såsom företrädare för den största jordbruksorganisationen, som har att förse det största distributionsområdet med konsumtionsmjölk. Det är det enda bestämda önskemålet jag har i denna fråga: skall det bli bestämmelser utfärdade, så skall standardiseringen gälla *all* mjölk och inte bara viss mjölk.

Herr talman! Jag har med mitt anförande endast velat belysa, hurudant försörjningsläget nu är, och jag har velat understryka, att den föreliggande frågan icke är någon livsviktig jordbruksfråga, utan det är konsumenterna, som ha att avgöra vad de anse vara klokast att företaga i detta läge.

Herr Hagström: Herr talman! I den kungl. proposition, som ligger till grund för föreliggande utskottsutlåtande, föreslås sådan ändring av hälsovårdsstadgan, att standardisering av konsumtionsmjölkens fetthalt skall kunna bli möj-

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

lig. Såvitt jag kan förstå, innebär den ifrågasatta ändringen en, måhända oavsiktlig, gärd av rättvisa emot det norrländska jordbruket. Det förhåller sig som bekant så, att fetthalten i mjölken är betydligt högre i Norrlandslänen än i sydligare landsändar. Om fetthalten hos mjölk i Sydsverige håller sig omkring 3 procent, så är den i Norrland i regel närmare 4 procent, en skillnad således på cirka 1 procent. Om fetthalten standardiseras så, att den kommer till det procenttal, som är vanligt i de i jordbrukshänseende lyckligare lottade delarna av landet, innebär detta enligt min åsikt blott något som är rätt och riktigt. Den inkomstökning som härigenom skulle komma jordbrukarna till del, särskilt i Norrland, är väl behövlig och borde vara dem väl unnad från olika håll. Den försämring av mjölkens näringsvärde, som skulle bli en följd av den nu ifrågasatta åtgärden, kan det väl inte vara så farligt med då det ej skulle bli fråga om att sätta fetthalten lägre än vad den redan nu är i stora delar av landet.

Åtgärden att sänka mjölkens fetthalt, då den är särskilt hög, har motiverats därmed, att den är nödvändig för att trygga landets försörjning med fett. Det har beräknats att en allmän nedsättning av fetthalten på den mjölk, som för direkt konsumtion försäljes från mejerierna, till 3 procent skulle med nuvarande mjölmängd i runt tal motsvara en ökning av smörtillgången med 7,000 ton per år räknat. Åtgärden är också ägnad att stimulera mjölkproduktionen, och i dessa tider måste det vara bättre att ha mjölk med något lägre fetthalt än om det skulle komma att råda brist på mjölk.

Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Wistrand m. fl.

Herr Linnér: Herr talman! Jag läste i dag på morgonen en intervju med en amerikansk tidningsman, som för tillfället besöker denna stad. Han yttrade där, att han hade det intrycket, att Sverige för närvarande är det land där livet minst har påverkats av kriget. När jag suttit och lyssnat på debatten, framför allt de uttalanden som ha fällt från utskottsmajoritetens representanter, har jag fått ett intryck, som för mig varit ganska skrämmande, av att man icke för närvarande förmått att sätta sig in i hur allvarlig situationen i verkligheten är.

Det är ganska egendomligt att man för denna debatt huvudsakligen som en juridisk diskussion. Efter min uppfattning är den juridiska frågan av fullständigt underordnad betydelse. Här är helt enkelt en fråga, huruvida det är behövt att skapa ett extraordinärt medel för att trygga försörjningen med matfett över den kommande vintern och om man då vill begagna sig av det medel, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Så långt jag kan förstå, är detta alldeles ofrånkomligt nödvändigt. Om jag dömer endast efter erfarenheten från det landskap som jag representerar, så tror jag att fodertillgången där är verkligt dålig. Man har således, om man icke mot all rimlighet skulle kunna få in mycket stora kvantiteter av fodertillskott, att räkna med att mjölkproduktionen kommer att gå ned fram på vintern, och jag föreställer mig att samma är förhållandet i åtskilliga andra landsändar. Således måste vi tänka oss in i den situationen, att det blir svårt att försörja den konsumerande delen av svenska folket med matfett under den kommande vintern.

Vad betyder då i fråga om kvantiteten den åtgärd som Kungl. Maj:t här ifrågasatt? Man bör här göra jämförelse med vissa tillverkningssiffror för smör ifrån mejerierna. Kungl. Maj:t räknar med att man skall genom tillämpning av Kungl. Maj:ts förslag kunna åstadkomma en merkvanitet av omkring 7,000 ton; i ett annat yttrande, från en statskonsulent, uppgives den till 9,000 ton. Om man jämför denna kvantitet med medelproduktionen av smör

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

under åren 1931—1935, utgör den i avrundade siffror 12—15 procent. För min del tror jag att man icke bör ta på sig ansvaret av att säga: Vi bry oss inte om att underlätta försörjningen genom denna åtgärd, fast den kan höja matfettproduktionen med 12—15 procent.

Man kan då fråga sig — herr Gärde tangerade detta — varför Kungl. Maj:t inte vill gå till väga på det sättet, att man behåller nuvarande bestämelse i hälsovårdsstadgan, att en sådan förändring av mjölksubstansen skall särskilt angivas. Därpå vill jag svara: jag tror att man därigenom skulle riskera, att det uppstår olika slag av mjölkförsäljare. Det ena slaget vore de som anlitade mejerierna, låt mig kalla dem de lojala försäljarna, vilkas försäljning skulle underkastas det av herr Gärde förutsatta tillkännagivandet, och det andra slaget vore sådana som ställde sig utanför organisationerna och sålde till konsumenterna direkt, alltså utan förmedling av den allmänna handeln och utan kontroll, samt försökte att få högre pris, då de givetvis skulle säga: »Detta är icke s. k. standardiserad mjölk, utan det är en finare mjölk.» Ingen, som har kännedom om vilket arbete som ligger bakom de nuvarande jordbruksorganisationerna och vilket värde de ha även för konsumenterna, önskar att en sådan utveckling skall komma till stånd. Detta är för mig det reella skälet till att jag skulle ha röstat för Kungl. Maj:ts proposition, d. v. s. herr Wistrands m. fl. reservation, om icke herr jordbruksministern här förklarat sig vara tillfredsställd med fru Nordgrens reservation. Det är i detta läge naturligt att den, som delar min ståndpunkt, ansluter sig till fru Nordgrens reservation.

Jag vill till sist bara säga ett enda ord angående den juridiska synpunkt, som herr Gärde så starkt drev. Jag delar så till vida statsrådet Bergquists uppfattning, att man även i den paragraf som det här är fråga om, strafflagens 22 kap. 13 §, måste för tillämpningen förutsätta ett subjektivt rekvisit. Statsrådet kanske pressade det något hårt, när han sade, att det måste föreligga en bedrägeriavsikt, men låt mig säga att det måste finnas en avsikt att vilseleda. En sådan avsikt kan efter mitt förmenande icke av en domstol förutsättas föreligga, ifall en försäljare tillämpar en offentlig meddelad kungörelse.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den av fru Nordgren vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Mannerskantz*.

Herr Löfvander: Jag deltog till en början i utskottets behandling av denna fråga, men var förhindrad att fullfölja detta arbete. Jag vill emellertid deklarera, att om jag befunnit mig i utskottet, då det tog slutgiltig ståndpunkt till frågan, skulle jag nu ha tillhört reservanterna.

Jag vill understryka vad herr von Heland yttrade, nämligen att det här icke gäller något producentintresse, utan att det i huvudsak rör sig om ett konsumentintresse. Vid en riklig produktion av mjölk och smör är det ingen idé att begränsa fetthalten i mjölken. Då är det bättre att folk får köpa mjölk med högre fetthalt för att få avsättning för produktionen. Det har funnits sådana tider, men vi ha icke sådana för närvarande.

Talesmännen för utskottsförslaget vilja göra gällande, att det icke erfordras någon ändring av hälsovårdsstadgan för att man skall kunna sälja s. k. standardiserad mjölk. Man tycks ha den uppfattningen, att en affär kan sälja standardiserad mjölk med angivande av fetthalten, men samtidigt sälja även s. k. helmjölk. Var och en som något sysslat med mjölkförsäljning och mjölkproduktion förstår att detta är orimligt. Om konsumenterna någon gång

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

skulle löpa risk att bli lurade, skulle det vara i en sådan mjölkaffär, där man säljer både standardiserad mjölk och helmjölk till olika priser.

Utskottets ärade ordförande rörde sig med juridiska utläggningar, som blivit bemötta av statsrådet Bergquist. Att man kan lägga huvudvikten vid det juridiska spörsmålet i en fråga som denna, visar att man icke har någon aning om de faktiska förhållandena ute i landet med avseende på mjölk- och smörproduktionen. Den dag kommer, och vi ha kanske inte så långt dit, då även de som ha resonerat på detta sätt komma att ändra mening.

Herr Tamm slungade ut ett gammalt bra ordspråk, då han sade att ärlighet varar längst.

Jag fick den uppfattningen att han ville insinuera, att Kungl. Maj:t hade för avsikt att lura svenska folket med denna lilla proposition om en ändring av hälsovårdsstadgan. Herr Tamm's resonemang visade, att han icke har någon kännedom om förhållandet på landsbygden. Han har ju varit mjölkproducent, vilket han talat om för oss i utskottet och i kammaren, men det måtte ha varit för mycket länge sedan. Att han icke följt med utvecklingen, förstå vi av hans framställning. Jag vill fråga herr Tamm vilket han skulle föredra, om han ställdes i valet mellan att äta en bit torrt bröd och dricka fyraprocentig mjölk eller att få litet smör på brödet och dricka treprocentig mjölk. Jag åtminstone skulle välja det senare. Kanske inte herr Tamm gör det, men det får bli hans egen sak.

Jag har sysslat med mejerifrågor i trettio år, och jag har tidigare haft den uppfattningen att man borde gå in för standardisering av mjölken. Men jag hade inte varit så sangvinisk, att jag trott att det skulle gå att genomföra en sådan. Debatten här och i utskottet visar även, att det är en omöjlighet. Jag vill nu begränsa mig till önskemålet att få denna fråga ordnad så länge kris-tiden varar, och jag skall med dessa korta ord be att få yrka bifall till fru Nordgrens reservation.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! I egenskap av skånsk bonde måste jag reagera mot det från flera håll fällda yttrandet, att den skånska mjölken skulle vara sämre än mjölken på andra håll i landet. Dessa yttranden vittna väl om att man på sina håll inte har brytt sig om att göra sig underrättad om det verkliga förhållandet. Det är enligt min mening ingen svårighet att ta reda på hur det ligger till. Det har förekommit mycket stora förändringar beträffande mjölkproduktionen i Skåne. Jag skall gärna medge, att i gångna tider var det en hel del lantbrukare som lade an på att producera massor av mjölk, och då blev fetthalten liten. Sedan man gått in för andra betalningsgrunder, så att varan betalats efter kvaliteten, har det inträffat en mycket stor förändring, och jag vågar säga att det finns många bönder nere i Skåne, som trots den ras deras kor tillhör, ha lika stor fetthalt på mjölken som man har på andra håll i landet. Jag har velat säga detta till dem som fortfarande kanske ha den uppfattningen, att vi skulle ligga så väsentligt efter i fråga om mjölkens kvalitet.

När det nu gäller att ta ställning till standardisering av mjölken, fråga sig naturligtvis många, varför vi nu skola vidtaga den föreslagna åtgärden. Det är ju självklart, att vi alla här, och troligen även den stora massan i landet, känna anledningen därtill, och de, som till äventyrs icke göra det, böra få reda därpå snarast möjligt. Det är det läge, vari vi nu ha kommit, och det ytterligare försämrade läge, som vi utan tvivel komma i kanske om en månad eller två. Man vill pressa ned fetthalten i mjölken för att därigenom få en del över till smörproduktion. Det är riktigt, som man säger, att det kanske huvudsakligen är en konsumentfråga, men det är ju en stor skyldighet för oss här att

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)
ordna även för konsumenterna, och därför menar jag att det är en klok åtgärd att genomföra en standardisering.

Men vad jag inte kan förlika mig med är, att man inte skall vara skyldig att tala om, vad det är för sorts mjölk som säljes till konsumenterna. Det är enligt min mening nödvändigt att icke rucka på förtroendet mellan producenter och konsumenter. Ty om man icke har skyldighet att tala om, vad det är för kvalitet som säljes i affärerna, då tro konsumenterna, som många sagt här, att det ligger smussel bakom. Den tanken får enligt min mening icke uppkomma, och det är därför jag kommit till den uppfattningen, att det är riktigast att följa utskottet i dess förslag. Här är det ju inte fråga om ett beslut, utan endast om ett uttalande, och det ankommer ju på Kungl. Maj:t att välja den väg Kungl. Maj:t anser vara lämpligast. Men jag måste, som jag nyss sade, i ärlighetens namn säga: låt oss vara så uppriktiga som möjligt och tala om, vad det är vi ha att sälja, och låta köparna veta, vad det är för vara de köpa! Prisfrågan är en annan sak, som får komma senare, och den kommer givetvis också.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gärde: Herr talman! Denna debatt har huvudsakligen rört sig om vad jag i mitt tidigare anförande betecknade som den första frågan, nämligen hurvida en standardisering av mjölken bör komma till stånd eller icke. I den punkten ha meningarna brutit sig mot varandra. Jag vill emellertid än en gång påpeka att utskottet i sitt utlåtande icke tagit ståndpunkt till denna fråga, utan tvärtom anför, att starka skäl tala för en sådan standardisering, men också framfört vissa betänkligheter, som borde läggas i vågskålen när Kungl. Maj:t i detta ämne kommer att inta slutlig ståndpunkt.

Vad åter angår den andra frågan, hur standardiseringen skall genomföras, har debatten rört sig mycket litet därom. Utskottets majoritet har ansett, att en sådan standardisering mycket väl låter sig genomföras även med den lydelse som hälsovårdsstadgan för närvarande har. På den punkten har jag endast antecknat ett inlägg av herr Linnér, som anför, att ett angivande av mjölkens beskaffenhet av standardiserad skulle föra till en uppdelning av mjölkproducenterna i två olika slag av mjölkförsäljare. Jag tror att det är ganska naivt att ha den uppfattningen, att icke en sådan uppdelning kommer att ske i varje fall, såsom herr von Heland också påpekade, om man icke utsträcker standardiseringen till all mjölk, såväl mejerimjölk som också den andra mjölken. Att man icke går in för en standardisering även av den mjölk som icke avlämnas till mejerierna utan säljes direkt från producent till konsument, har säkert starka skäl för sig. Jag vill i varje fall betona, att på den punkten föreligger det icke något förslag från Kungl. Maj:t att utsträcka standardiseringen till annan mjölk än mejerimjölk. På detta sätt får man otvivelaktigt två olika slag av mjölk, dels naturmjölken, som utbjudes direkt av producenten, och dels den standardiserade mjölken, och att allmänheten skulle komma att sväva i okunnighet om de möjligheter som existera, att köpa naturmjölk direkt från producenten, förefaller mig alldeles otroligt. Den omständigheten att man anger varan som standardiserad, tror jag snarare skulle stärka förtroendet till den standardiserade mjölken, särskilt om det samtidigt garanteras, att mjölken i varje fall innehåller en viss procent fett, t. ex. 3 eller 3.2 procent.

Herr Linnér anförde det antal ton av smör, som man skulle vinna genom det fett, som kunde erhållas ur den standardiserade mjölken. Enligt de siffror, som angivas i propositionen, skulle en minskning av fetthalten med 1 procent medföra ett tillskott av smör för helt år om 9,000 ton och en standardisering till 3 procent giva 7,000 ton. Av den föredragning, som förekom inför utskottet av en expert från livsmedelskommissionen, framgick emellertid, att

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

dess siffror icke hålla. De äro nämligen beräknade dels på en normal produktion och dels på en normal fetthalt hos mjölken. Båda dessa tal komma ju att undergå minskning, då mjölkproduktionen kommer att nedgå och bristen på kraftfoder givetvis kommer att medföra en minskning av naturmjölakens fetthalt. De siffror, som anfördes i utskottet, överstego icke 3,000 ton.

Däremot skulle man vinna åtskilligt, såsom också har antytts i utskottets utlåtande, genom att nedbringa fetthalten i ost och alltså överhuvud taget förbjuda tillverkning av helfet ost. Den vinsten vore betydligt större än den man kunde komma till genom standardisering av mjölken. Likaså skulle man genom att förbjuda försäljning av den tjocka grädden och inskränka sig till kaffegrädden vinna ett betydligt större antal ton smör än genom en standardisering av mjölken. Hur mycket smörfett man kan vinna genom denna standardisering, beror givetvis på hur långt man vill skruva ned fetthalten i mjölken. Där finns det ett oändligt register, men det har i varje fall antytts att man tills vidare skulle stanna vid 3 procent. Klart är, att ju längre man skruvar ned fetthalten i mjölken, dess omöjligare blir det i längden att söka förtiga det ingrepp, som man har gjort med mjölken. Allmänheten kommer för övrigt snart att märka det, och förtigandet kommer endast att leda till ökad misstänksamhet.

Jag skall till sist yttra några ord i den juridiska frågan, ehuru jag inte trodde att den intog en så central plats i kammarens intresse. Jag trodde, att jag uttryckte mig ganska försiktigt på den punkten i mitt anförande liksom också utskottet gjort i sitt utlåtande. Men jag vill framhålla, att bestämmelsen i strafflagens 22 kap. 13 § om straff för den, som säljer ont för gott, mångt för omänt eller det, varuti man vet fel vara, utan att sådant uppenbara, innehåller en skyldighet för säljaren att uppenbara ett fel, varom han äger vetskap, för att köparen icke skall vilseledas. Om det är så, som här påstås av statsrådet Bergquist och av herr Linnér, att säljaren genom ändringen av hälsovårdsstadgan friskrives från denna skyldighet, då förstår jag icke annat än att Kungl. Maj:t genom en administrativ förordning ingripit på ett område, där det tillkommer Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt att lagstifta. Jag kan icke se saken så, att Kungl. Maj:t i administrativ ordning kan friskriva från en positiv bestämmelse i gällande lag, och det skulle ju vara fallet här. Nu menar jag, att denna fråga väsentligen är av teoretisk beskaffenhet. Jag tror icke att den säljare, som i tillit till den nya lydelsen av hälsovårdsstadgan handlar därefter, blir fälld till straff. Han blir nog med hänsyn till den föreliggande pliktollisionen frikänd. Men jag frågar: är det verkligen riktigt, att Kungl. Maj:t i administrativ ordning skall försätta enskilda medborgare i dylika pliktollisioner? Är det riktigt, att man på denna väg skall begränsa tillämpningsområdet för ett bud i strafflagen?

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **Karlsson, Oscar Gottfrid**: Herr talman! Här har sagts, att detta icke är en jordbruksfråga, alltså icke en producentfråga, utan en konsumentfråga, det var särskilt herr von Heland, som underströk att så var fallet. Om det är så, vågar jag bestämt påstå, att om konsumenterna i gemen hade blivit satta i tillfälle att yttra sig om detta spörsmål, skulle de med all säkerhet på det bestämdaste ha motsatt sig en sådan ordning, som här är förutsatt i propositionen. Det sades även av herr Löfvander, att det är en konsumentfråga och att den åtgärd man tänkt sig torde komma att bli nödvändig inom en nära framtid, för att vi överhuvud skola få vår matfettförsörjning ordnad på ett tillfredsställande sätt. I det hänseendet vill jag bara hänvisa till vad utskottet

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

har framhållit i sin motivering, nämligen att det med nu gällande bestämmelser icke torde möta något hinder att vidtaga den åtgärd, som här är föreslagen i fråga om standardisering av mjölken. Det är bara den lilla haken, att man med nu gällande bestämmelser måste meddela köparna vilka åtgärder som blivit vidtagna. Med den föreslagna ändringen av hälsovårdsstadgan behöver detta icke ske, utan man kan utge den mjölk, som tillhandahålles konsumenterna, för att vara en naturprodukt, vilket den icke är. Det är enligt mitt förmenande pudelns kärna. Man skall inte skapa en sådan ordning, att det kan vara tillåtet att tillhandahålla den köpande allmänheten en produkt, som inte är en naturprodukt, vilket konsumenterna förmoda att den är, när de köpa s. k. söt mjölk. Om försörjningen av matfett inom den närmaste tiden kommer i det prekära läge, som här har talats om, få vi väl vara beredda på att finna oss i en sådan standardisering av mjölken, som det här är fråga om, men då skall det också ske på ett öppet sätt, så att det inte kan sägas, att det är något smussel med det hela och att den köpande allmänheten får en annan vara än den tror.

Det kan inte hjälpas, att jag måste fästa mig vid ett par yttranden av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, då han uttalade den meningen, att denna åtgärd, som här är föreslagen, var nödvändig för att trygga vår matfettförsörjning, men i fortsättningen också talade om att om inte denna åtgärd godtogs av riksdagen, stode vi inför nödvändigheten av att höja priset på konsumtionsmjölk i viss utsträckning. Jag har då svårt att förstå, huru den senare åtgärden kan få den verkan, att vår matfettförsörjning blir tillgodosedd, som herr statsrådet talade om.

Det har ju, herr talman, redan sagts så mycket, att jag icke skall ytterligare upptaga kammarens tid. Jag slutar med att hemställa om bifall till det yrkande, som förut är framställt, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Tamm**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Linnér's anförande. De skäl, som herr Linnér anført till försvar för sin ståndpunkt, äro ju här förut flera gånger och senast av utskottets ordförande sakligt bemötta, och jag skall inte återupptaga dem. Jag vill bara på en enda punkt framhålla, att jag i mitt första anförande varnade för att draga allt för bestämda konsekvenser av formuleringen av den kungl. propositionen. Även en sådan förnämlig representant i denna kammare som herr Linnér har råkat ut för en misstolkning, vilket ju närmast tog sig uttryck i att han ville förklara, att han kunde ur propositionen utläsa, att en sådan åtgärd som den åsyftade standardiseringen skulle medföra ett tillskott i vår fettförsörjning av 12 procents ökning av smörproduktionen. Detta är ett fullkomligt misstag. Det har ju utskottets ärade ordförande även nyss framhållit. Läget är ju så precär i fettförsörjningsfrågan, att jag beklagar, att föregående talare givit sig in på att överhuvud taget diskutera den positivt. Vi i utskottet fingo den uppfattningen, att denna sak icke bör upptagas till offentlig diskussion, så ömtålig som frågan nu är, men jag kan försäkra, att de siffror man kommit till då man beräknat resultatet efter en standardisering av mjölken enligt det närmast föreliggande förslaget ligga långt under de siffror herr Linnér framhöll. Jag vågade därför i mitt förra anförande ge uttryck åt den uppfattningen, att med hänsyn till de siffror, som lämnats oss från sakkunnigt håll, kan denna standardisering av mjölk för dagen icke ha så stor betydelse ur fettförsörjningssynpunkt.

Jag begärde emellertid närmast ordet för att reagera mot ett uttalande av herr Linnér. Herr Linnér framhöll, att det syntes honom nästan skrämmande, att särskilt representanterna för utskottet tycktes ådagalägga en sådan

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

brist på förståelse för det allvarliga läge, vari vi nu befinna oss, och tycktes resonera som om det gällde bara en alldaglig fråga under normala förhållanden. Jag försäkrar herr Linnér, att få i denna kammare och få i detta land verkligen inse det bekymmersamma i läget på denna punkt så som jag, och jag måste alldeles bestämt tillbakavisa den anklagelsen, att mitt ställningstagande skulle vara beroende på någon lättsinnig inställning på denna punkt.

Frågan om standardiseringen gäller inte heller, om vi skola skaffa folkförsörjningen mera fett, utan frågan gäller: skola vi ta ifrån somliga och ge åt andra? Jag skall också i det sammanhanget svara på en fråga av herr Löfvander. Herr Löfvander ställde den frågan till mig, om jag hellre vill dricka 4-procentig mjölk än äta bröd utan smör. Frågan är felaktigt framställd. Den borde ha lytt så: är herr Tamm beredd att försaka en del smör på *sitt* bröd, därför att barn och andra behövande skola få dricka 4-procentig mjölk? På den frågan svarar jag ja.

Herr Bondeson: Herr talman! Det har från visst håll här i dag talats om det feta Skåne med den magra mjölken. Som skåning skall jag inte låta detta stå helt oemotsagt, och jag ber att få säga, att kontrollföreningarnas vagga har stått i Skåne. Inom mitt eget län äro i dag 50,000 kor med den s. k. A-kontrollen, och det är snart lika många som tillhöra den s. k. mejerikontrollen eller C-kontrollen. Såsom ordförande i Malmöhus läns kontrollföreningars centralorganisation vill jag säga, att fetthalten i dag för mjölken från dessa 50,000 kor ligger mellan 3.4 och 3.5 procent, och då vi för ungefär 40 år sedan satte i gång med kontrollarbetet, var fetthalten under 3 procent. Tro ni, mina herrar, att skåningarna ha varit överksamma under tiden? Nej, vi ha systematiskt försökt höja fetthalten och därigenom på dessa 40 år lyckats få upp den från 2.9 till nära 3.5 procent.

Jag vill knappast framdraga siffrorna från egen besättning, men gör det här därför att jag såväl som andra har försökt hjälpa till i folkförsörjningen. För 40 år sedan producerades från vår egen besättning två drittlar smör per ko, i dag över fyra.

Till herr Tamm vill jag ställa den frågan: är det uteslutande fettet i mjölken, som är så eftersträfvansvärt och som barnen så nödvändigt behöva för sin tillväxt? Jag svarar bestämt nej. Se på oss skåningar här! Vi ha druckit mjölk, som förr hållit 2.9 procent fett och nu håller kanske 3.4—3.5 procent men inte se vi ut att lida någon nöd. Det är äggvitan och mineralsalterna och sockret i mjölken, som vi inte skola glömma. Fett få vi i smör, margarin och ost.

På tal om osten vill jag säga, att de siffror, herr Gärde föredrog här, skulle man vilja rekommendera regeringen att nogsamt taga i beaktande, då den går att skriva sina bestämmelser om den s. k. standardiserade mjölken. Vad gör det, om vi sänka fetthalten på den helfeta osten, som nu skall vara 45 procent, ned till 30 procent eller till fetthalten för vad som kallas för halvfet ost? Då vinner man inte mindre än 6,598 ton smör. Sänker man fetthalten på vispgrädden och kaffegrädden, som i dag är 45 procent för vispgrädden och 28 procent för kaffegrädden, till 15 procent, svarar detta mot en siffra på 6,299 ton. Dessa två siffror sammanlagt göra 12,897 ton. Men vad gör siffran, om vi reducera fetthalten på mjölk, från Stockholms synvinkel sett 3.6 procent, ned till 3.1 eller med en halv procent? Jo, varje tiondel gör 550 ton. Men en sänkning från 3.6 ned till 3.1 vinna vi alltså inte mer än 3,750 ton. Det är således att rekommendera att sänka fetthalten på osten och på vispgrädden. Då tror jag också att såväl de skånska jordbrukarna som alla andra jordbrukare i hela Sverige få hjälpa till för lösningen av detta folkförsörjningsproblem.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till fru Nordgrens reservation.

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

Herr **Norman**: Jag har under denna debatt fått det intrycket, att en del av kammarens ledamöter har den föreställningen, att utskottet i sitt utlåtande syftar till att vältra stenar i vägen för en åtgärd, som från olika synpunkter sedd kan vara önskvärd och kanske till och med nödvändig ur folkförsörjnings-synpunkt. Det är en fullkomlig missuppfattning.

Även om det är så, som en del talare från utskottsmajoritetens sida här har påpekat, att de siffror, som anföras i åtskilliga i propositionen återgivna skrivelser, icke hålla för närvarande, har detta inte motiverat den ståndpunkt, som åtminstone en del av utskottets ledamöter intagit.

Jordbruksministern framhöll, om jag inte har antecknat fel, att man av varje tiondels procent fett i mjölken kan utvinna 550 ton smör, och då kan man ju med ledning av de uppgifter, som här ha lämnats om hur mycket det är meningen att sänka mjölkens fetthalt och hur stor mjölkproduktionen är, räkna ut, hur mycket smör man kan utvinna. Det blir betydligt mindre med nuvarande mjölkproduktion än vad som anføres i skrivelserna från livsmedelskommissionen och ifrån mejeriernas riksförbund, men dessa siffror äro inte felaktiga för det, ty de, som uppgjort dem, ha kalkylerat på andra grunder, nämligen de grunder, som gällde vid det tillfälle, då de gjorde upp sina kalkyler. Men även om man nu inte kan utvinna mer än omkring 3,000 ton smör ytterligare, är det mycket möjligt, att vi kunna komma i sådant läge att det är lämpligt ur synpunkten av en rättvis fördelning att ur mjölken utvinna detta fett till matfett, då det ju går betydligt lättare att fördela detta på rättvist sätt, än om konsumtionsmjölkens fetthalt är olika i skilda delar av landet.

Jag har för min del inom utskottet redan från början varit av den uppfattningen, att det är mycket möjligt att en sådan här åtgärd inte bara är lämplig utan också nödvändig. Men vad vi ha frågat oss inom utskottet det är, om det därför är nödvändigt att företa någon ändring i hälsovårdsstadgan.

I livsmedelskommissionens skrivelse framhålles det beträffande denna sak, att det för närvarande i de ifrågavarande paragraferna i hälsovårdsstadgan förefinnes »ett visst hinder för en standardisering av konsumtionsmjölken. Ifrågavarande stadgande förbjuder visserligen icke standardisering av mjölken men verkar i praktiken i de flesta fall på ungefär samma sätt».

Vi ha verkligen i utskottet försökt få reda på på vad sätt det måste verka så och av vad anledning det måste vara så. Vi ha frågat experter, och vi ha icke kunnat komma till den uppfattningen att denna ändring är nödvändig för vidtagandet av andra kanske nödvändiga åtgärder.

I denna debatt har det sagts ganska litet om denna sak. Jag tror att den enda talare, som i nämnvärd grad var inne på detta spörsmål, var herr Linnér. De skäl, som han anförde för att en ändring av hälsovårdsstadgan bör ske, ha vi diskuterat inom utskottet. Herr Linnér förutsåg vissa risker, som skulle göra sig påmindra och framträda på så sätt, att det skulle bli ett konkurrensförhållande mellan de organisationer, som äro nödsakade att sälja den standardiserade mjölken, och de enskilda producenter, vilka ha frihet att fortfarande sälja naturmjölk, om jag får kalla den så. Men när vi ha diskuterat denna sak i utskottet, ha vi inte kunnat komma till någon annan uppfattning än att detta konkurrensförhållande i varje fall kommer att göra sig gällande, antingen det blir så, att Kungl. Maj:t utfärdar en kungörelse, som förbjuder mejerierna att till konsumtion sälja mjölk med högre och också då med lägre fetthalt än en viss fastslagen, eller hälsovårdsstadgans föreskrifter, så som de nu äro formulerade, komma att gälla vid en standardisering, d. v. s. att det på försäljningsplatsen på lämpligt sätt anges, att det där säljes mjölk, som berövats en del av sin naturliga fetthalt. De enskilda producenter, vilka vilja utnyttja de möjligheter till konkurrens, som kunna förefinnas, kunna naturligt-

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

vis lika väl, även om det inte står i försäljningsbutikerna att mejerimjölken är standardiserad, framhålla för konsumenterna: »Akta er för mejerimjölken och köp av vår fina naturmjölk!»

Jag tror för min del inte att man genom att ändra på hälsovårdsstadgans bestämmelser kan komma ifrån de risker, som här ha utmålats. Men då det å andra sidan är så mycket, som talar för att konsumenterna böra ha reda på kvaliteten på den vara de köpa, har jag för min del inte kunnat komma till någon annan uppfattning än att vi med förtroende kunna överlämna åt Kungl. Maj:t att efter olika överväganden ordna denna fråga på ur fettförsörjnings-synpunkt bästa möjliga sätt med bibehållande av de nuvarande bestämmelserna i hälsovårdsstadgan.

Jag har av denna debatt inte kunnat komma till någon ändrad uppfattning, utan tillstyrker fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Holstenson: Det är förvånande, att en så liten kungl. proposition åstadkommit så mycket prat i kammaren, men man förstår anledningen därtill, om man tänker sig litet närmare in i förhållandena. Efter herr Gräslunds föredragning i utskottet borde ju varje utskottsledamot förstå det verkliga läget. Det är krisförhållandena, som gjort att Kungl. Maj:t framlagt det nu föreliggande förslaget. När man emellertid nu åhört en del av utskottsledamöternas anföranden här i kamaren, bland annat herr Tamms, förstår man var skon klämmer; man vädrar kanske en liten prisförhöjning på mjölken, och det är detta som åstadkommit allt pratet.

I en gårdagstidning finner man också, hurusom Stockholms förste stads-läkare kommit med en ganska lång epistel, som är rätt belysande för motståndet mot den kungl. propositionen inom utskottet. Jag skall taga mig friheten att citera några meningar därur. »Vid oförändrat mjölkpris berövas då de konsumenter, som erhålla sin mjölk från mejerier, 9,000 ton mjölkfett, som vid ett smörpris av 4 kr. per kilo har ett värde av 36 milj. kr. Huru detta skall, såsom konsumenten anført, bli till förmån för konsumenterna, är svårt att förstå. Eller skall mjölkpriset sänkas med hänsyn till det sämre näringsvärdet?»

Vi veta ju, att den i städerna saluhållna mjölken skall ha en viss bestämd, minimifetthalt, och det har inte varit tal om att konsumenterna skulle betala något överpris för mjölk med högre fetthalt än den, som saluföres på andra håll. Det har inte heller förut påpekats, att lantbrukarna lojalt ha levererat för 36 miljoner kronor mjölkfett årligen genom att hålla den sålunda bestämda fetthalten i den saluhållna mjölken. Men nu, när man kommer underfund med att bönderna möjligtvis skulle kunna få någon fördel av dessa 36 miljoner kronor, som motsvara värdet av det mjölkfett, som skulle uttagas ur mjölken vid en standardisering av dennas fetthalt till 3 procent, då blir det ett ramaskri, och man tänker inte på att det råder foderbrist, och att lantbrukarnas omkostnader för mjölkproduktionen bliva allt högre.

Jag undrar, om det inte hade varit lämpligare för konsumenterna att godtaga denna standardisering utan att göra ett sådant rabalder av den här frågan. I utskottet framhölls från den sidan, att konsumenterna naturligtvis ville betala och insågo att det behövde betalas ett högre pris för mjölken, men varför skall då nu detta rabalder åstadkommas? Jag anser, att vederbörande mycket väl kunna gå med på denna standardisering, även om det verkligen är så, att lantbrukarna därigenom skulle få någon ersättning för sina ökade produktionskostnader.

Inom vår mejeriförening, där vi åren 1920—1921 byggde ett nytt mejeri, fingo vi förra året på grund av den nya hälsovårdsförordningen m. m. lov att nedlägga över 100,000 kronor på ändringsarbeten för att tillfredsställa kon-

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)
sumenternas intressen — åtminstone kunde det inte vara för producenternas. Då är det väl inte för mycket begärt, och det erkännes ju av utskottets ledamöter, att priset på mjölk får höjas.

Jag vill också beröra en annan fråga, nämligen om detta »smussel», som herr Tamm här talat om. I det avseendet kan man ju använda det gamla ordspråket »slakten är värst», ty herr Tamm har ju förr i tiden varit lantbrukare, har han påstått. Om det uttryck herr Tamm använde, hade fällts av en stadsbo, som inte varit insatt i förhållandena, skulle man inte ha förvånat sig över det, men eftersom herr Tamm själv varit lantbrukare förut, är det rätt förvånansvärt att höra honom dra fram en sådan sak, som att det skulle vara något smussel med mjölken, då det ju är i en kungl. proposition, som denna standardisering föreslås, och bestämmelsen kommer att bli kungjord på vanligt sätt. Då kan det inte sägas vara något »smussel» med mjölken i mejerierna. Det talet tycker jag är ohemult. Vi ha ju hört, att statsrådet Bergquist och vår högt ärade utskottsförande ha varit i kalabalik rörande lagtolkningen därvidlag, men jag antar ändå, att en standardisering, som företages på grund av en kungl. proposition, inte kan betecknas som smussel eller på det sättet, att lantbrukarna skulle saluföra några varor, som inte hålla vad de uppgivas skola hålla.

Jag kan inte underlåta att säga några ord med anledning av herr Anderssons anförande. Han sade till och med, att »i ärlighetens namn böra vi säga, vad varan går för». Det är rätt förvånansvärt att höra herr Andersson säga, att vi lantbrukare skola svara för vad varan går för. När det är på grund av en kungl. förordning, som mejerierna skola vidtaga en standardisering av mjölken, kan man väl inte säga, att det är något smussel från deras sida åtminstone. Och visavi herr Anderssons anförande vill jag dessutom bara upplysa honom om att det är odiskutabelt, att den lägsta fetthalten i mjölken just förekommer i mjölk från Skåne. Sälunda håller mjölken i Kristianstads län 3.35 procent och i Malmöhus län likaledes 3.35 procent fett, och de finns intet annat län i landet, där mjölken håller lägre fetthalt. Den saken behöva vi således inte resonera om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Wistrand m. fl. avgivna reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att den av herr Wistrand m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen skulle godkännas; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna fru Nordgrens vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sten* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av fru Nordgrens reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av fru Nordgren vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. försäljningen av standardiserad mjölk. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sten* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medels omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 38.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 135, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 50, angående reglering av vissa sjöar inom Indalsälvens regleringsområde, m. m.

Berörda kungl. proposition, som härefter föredrogs, hänvisades till andra särskilda utskottet.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 av vissa ytterligare anslagsmedel för olika försvarsändamål;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppställningen av avlöningsstaterna för allmänna civilförvaltningens myndigheter;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående placering i löneklass av vissa statstjänstemän; samt

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i reglerna för utbetalning av statsbidrag till avlöning åt vissa kommunalt anställda lärare m. fl.

Avgåvos och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 16, av herr *Nilsson, Theodor*, m. fl.,

nr 17, av herr *Åkerberg* m. fl.,

nr 18, av herr *Ohlin*, samt

nr 19, av herr *Wagnsson* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

*Interpellation
ang. använd-
ningen av
spannmål för
tillverkning
av spritdryc-
ker m. m.*

Herr **Bergman** erhöll på begäran ordet och anförde: Enligt upplysningar i den senast offentliggjorda statistiken förbrukades under tillverkningsperioden 1938/1939 för tillverkning av rusdrycker 6,708 ton spannmål, cirka 1,961,000 hektoliter potatis samt dessutom viss kvantitet melass. Enligt vad från livsmedelskommissionen kan inhämtas kommer under innevarande period melass icke att användas för detta ändamål, och någon inskränkning av spannmåls-tilldelningen torde också åsyftas. Men i stort sett synas dock avsevärda kvantiteter av till livsmedel och fodermedel användbart material alltjämt komma att förstöras för tillverkning av starka drycker.

Med anledning härav anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Vilka inskränkningar i tilldelningen av spannmål för tillverkning av spritdrycker och öl ha företagits eller äro åsyftade för innevarande budgetårs tillverkningsperioder?

2) Förekomma några inskränkningar i användningen av potatis för brännvinstillverkning?

3) Anser herr statsrådet att under nu inträdda förhållanden — med brödransonering, spannmålsbeslag och inskränkningar av livsmedeltillgången av olika slag, till och med i avseende på rätten att använda spannmål till kaffesurrogat — det är lämpligt att över huvud tillverkning av starka drycker av ämnen, som äro användbara till livsmedel och fodermedel, får förekomma, och har regeringen under övervägande några ytterligare inskränkningar i detta avseende?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.35 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 2 november.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 51, angående anvisande av medel till stödjande av linodlingen m. m.; och nr 54, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att andra särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 51, angående anvisande av medel till stödjande av linodlingen m. m., samt tredje särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 54, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m. Vartdera utskottet torde få behandla jämväl de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i respektive ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att förena sig med första kammaren i detta beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Två protokollsutdrag, innefattande berörda båda inbjudningar, justerades och avsändes till andra kammaren.

Anmälades och godkändes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 59, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bilagda läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet tills vidare.

Anhammar den 31 oktober 1940.

B. v. Stockenström.

Härmed intygas, att riksdagsmannen *Bo v. Stockenström* på grund av sjukdom (bronchitis acuta) är oförmögen att delta i riksdagsarbetet.

Anhammar den 31 oktober 1940.

M. Kronsjö,
prov.-läk.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i återopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Avgåvos och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

- nr 20, av herr *Andersson, Emil*, m. fl.,
- nr 21, av herr *Tjällgren* m. fl.,
- nr 22, av herrar *Gabrielsson* och *Bondeson*,
- nr 23, av herr *Elofsson, Gustaf*,
- nr 24, av herr *Gustavson, John*, samt
- nr 25, av herr *Ohlin*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

Anmälades och bordlades andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anvisande av medel till restaurering av rikssalen å Karlbergs slott;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa väg- och broföretag jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat för statens järnvägars landsvägsfordon; och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat m. m. för postverkets motorfordon; samt

tredje särskilda utskottets memorial nr 16, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande tredje särskilda utskottets utlåtande nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanks, vissa andra inrättningar och stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.

Upplästes två från andra kammaren ankomna protokollsutdrag, nr 139 och 140, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 51, angående anvisande av medel till stödjande av linodlingen m. m., m. m., samt att tredje särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 54, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m., m. m.

Vid sedermera skedd föredragning av berörda kungl. propositioner hänvisades desamma, nr 51 till andra särskilda utskottet och nr 54 till tredje särskilda utskottet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.